

BUSTA

VADOVAS MOKYKLOMS, TERAPIJĄ TEIKIANČIOMS ORGANIZACIJOMS IR ASMENŲ SU NEGALIA ASOCIACIJOMS

2023

Leidiny s parengtas įgyvendinant Erasmus+ programos 2 pagrindinės veiklos – Organizacijų ir institucijų bendradarbiavimo projektą, kurį finansavo Europos Komisija. Šis mokslinis leidinys atspindi tik jo autorių požiūrį, todėl Europos Komisija, jos institucijos ir Švietimo mainų paramos fondas negali būti laikomi atsakingais už bet kokį jame esančios informacijos panaudojimą.

Iš dalies finansavo Europos Sąjunga. Nepaisant to, išreiškiamas tik autoriaus (-ių) požiūris ir nuomonė, ir jie nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos Komisijos nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei Europos Komisija negali būti už juos atsakingos.

Co-funded by
the European Union

BUSTA vadovą parengė autorių kolektyvas:

Lietuvos jūrų muziejus, Lietuva, prof. dr. Brigita Kreiviniene
QUEST, Belgija, Mia Schmallenbach
Fondas „Paint and Quarter Horse Foundation“, Bulgarija, Mina Raduncheva
Demokratinio ugdymo bendruomenė, Bulgarija, Tsvetelina Kolovska
Europos paslaugų žmonėms su negalia teikėjų asociacija, Belgija, Dimitri Papakoch
Klaipėdos Marijos Montessori mokykla-darželis, Lietuva, Vaida Naujokienė
Dyadis, Jan Heremans

Iš dalies finansavo Europos Sąjunga. Nepaisant to, išreiškiamas tik autoriaus (-ių) požiūris ir nuomonė, ir jie nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos Komisijos nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei Europos Komisija negali būti už juos atsakingo.

Co-funded by
the European Union

TURINYS

Apie BUSTA	1
Demokratiniai įgūdžiai ir pagrindinės kompetencijos	2
Sąmoningo suvokimo apie asmenis, turinčius individualių poreikių, ugdymo svarba	5
Integruotos inovacijos ir inovatyvių sprendimų poreikis	8
Gebėjimų ugdymo bendradarbiaujant su delfiniais prasmingumas	20
Gebėjimų ugdymo bendradarbiaujant su žirgais prasmingumas	28
Gebėjimų ugdymo bendradarbiaujant su šunimis prasmingumas	34
Mokinių gebėjimų ugdymo bendradarbiaujant su terapiniais gyvūnais integravimo gairės, skirtos mokykloms	42
Mokinių gebėjimų ugdymo bendradarbiaujant su terapiniais gyvūnais integravimo gairės, skirtos terapinių gyvūnų asociacijoms	48
Mokinių gebėjimų ugdymo integravimo gairės	50
Išvados	53

Iš dalies finansavo Europos Sąjunga. Nepaisant to, išreiškiamas tik autoriaus (-ių) požiūris ir nuomonė, ir jie nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos Komisijos nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei Europos Komisija negali būti už juos atsakingo.

Co-funded by
the European Union

APIE BUSTA

BUSTA projekte „Mokinių gebėjimų ugdymas bendradarbiaujant su terapiniais gyvūnais“ (BUilding Skills in Schools through Training Therapy Animals), projekto nr. 2021-1-LT01-KA220-SCH-000034363, dalyvauja trys šalys: Lietuva, Belgija ir Bulgarija.

Šio projekto idėja kilo galvojant, kad ugdymo procesus reikia pritaikyti prie XXI amžiaus iššūkių, mokyklos turi remtis novatoriškais ir praktiniais metodais, įtraukiant mokinius į iššūkių kupiną veiklą ir derinant naujus ugdymo poreikius su esamomis ugdymo programomis, kuriomis siekiama sukurti aktyvius, įsitraukiančius ir atsakingus piliečius. Šis projektas buvo skirtas demokratiniais įgūdžiams ugdyti bendradarbiaujant su gyvūnais – delfinais, šunimis ir žirgais. Prie šios iniciatyvos prisijungė septynios organizacijos – gyvūnų terapijos organizacijos ir mokyklos.

Norint taikyti šį metodą, mokyklos ekosistemoje turi būti puoselėjami perkeliemieji įgūdžiai, kad būtų galima taikyti labiau tarpdisciplininį, į besimokantįjį orientuotą ir iššūkiams pagrįstą požiūrį. Todėl mokytojai ir mokyklų personalas turi stiprinti pagrindinių kompetencijų ugdymą. Be to, reikia nustatyti aiškias gaires, kad vis daugiau mokyklų galėtų taikyti naujoviškus ugdymo metodus, siekiant kad mokiniai būtų parengti visapusiškai dalyvauti visuomenės gyvenime ir sėkmingai įsilieti į darbo rinką. Šiame kontekste, įgyvendindami BUSTA projekto veiklas, mokiniai prisideda prie realaus poveikio, kuris peržengia mokyklos ribas ir lemia žmonių su negalia gyvenimus. Bendras projekto tikslas yra skatinti mokiniams atveriamas inovatyvias galimybes, turinčias poveikį realiame pasaulyje, integruojant bendradarbiavimą su terapiniais gyvūnais. Projekto dalyviai taip pat turi galimybę palyginti ir keisti savo moksliniais tyrimais ir veiklomis su šalimis partnerėmis, kad būtų skatinamas tvirtesnis Europos pilietiškumas, kuriant tarpdalykinius projektus, kurie didina besimokančiųjų pasaulinę kompetenciją. Atidžiai vadovaujant partnerių terapinių gyvūnų asociacijoms, mes sukursime 3 lygiagrečius bendradarbiavimo atvejus: QUEST demokratinės mokyklos projektas Briuselio BOS (Belgija) kartu su terapinių šunų asociacija (Dyadis); Marijos Montessori mokykla Klaipėdoje (Lietuva) kartu su Delfinų terapijos centru (Lietuvos jūrų muziejus); ir demokratinio ugdymo bendruomenė Sofijoje (Bulgarija) kartu su terapinių žirgų fondu (PQHF).

BUSTA projektas truko 24 mėnesius, partneriai dalyvavo visuotiniuose susirinkimuose ir svarbiausia įgyta patirtis – susitikimas mokymosi, mokymo, dresiravimo veiklose ir dalijimasis savo patirtimi, demokratinį įgūdžių ugdymas tarptautiniame kontekste

DEMOKRATINIAI ĮGŪDŽIAI IR PAGRINDINĖS KOMPETENCIJOS

Šiuolaikiniame pasaulyje demokratinį įgūdžių ugdymas yra gyvybiškai svarbus šiuolaikinio ugdymo aspektas nuo pat mažens. Jis peržengia tradicinių mokymo metodų ribas ir traktuoja mokinius ir vaikus kaip lygiaverčius bendruomenės narius. Įgalindami juos tapti atsakingais jaunais žmonėmis, pedagogai gali jiems padėti ugdyti(s) kompetencijas ir charakterio savybes, kurios pripažįstamos esant svarbiais XXI amžiaus mokymosi visą gyvenimą įgūdžiais.

Mokyklos parlamento koncepcija buvo įgyvendinta vis daugiau įvairių pasaulio šalių mokyklų. Šis unikalus požiūris leidžia vaikams lygiavertiškai dalyvauti diskusijose, susijusiose su jų kasdieniu gyvenimu ir interesais. Šios iniciatyvos tikslas – suteikti vaikams galimybę išreikšti savo nuomonę ir susirūpinimą, kurie dažnai nepaisomi tradiciniuose sprendimų priėmimo procesuose. [1]

Saugios aplinkos, kurioje gerbiamos mokinių teisės ir nuomonė, kūrimas yra labai svarbus jų asmeniniam augimui. Kai mokiniai jaučiasi išgirsti ir vertinami, jie dažniau įsitraukia į prasmingas diskusijas ir prisiima atsakomybę už savo mokymąsi. Tai savo ruožtu padeda jiems ugdyti kritinį mąstymą, problemų sprendimo ir sprendimų priėmimo įgūdžius, kurie yra būtini sėkmei pasiekti realiame pasaulyje.

Vaikų įtraukimas į jiems svarbių klausimų sprendimą yra labai svarbus. Tai apima sprendimus dėl klasės taisyklių, mokyklos programų ir ekskursijų. Įtraukdami vaikus į šiuos sprendimus, pedagogai gali padėti jiems ugdyti nuosavybės ir atsakomybės jausmą. Vaikų skatinimas išsakyti savo nuomonę ir idėjas gali padėti jiems lavinti bendravimo ir derybų įgūdžius.

Mokytojo vaidmuo šiame procese – būti pagalbininku. Mokytojas turėtų padėti mokiniams pagarbiai reikšti savo mintis ir palaikyti tuos, kurie yra drovūs, bet turi savo nuomonę tam tikra tema. Mokytojai taip pat gali nukreipti mokinius konstruktyvių pokalbių link ir paskatinti juos aktyviai įsiklausyti į kitų nuomonę.

Siekiant užtikrinti, kad sprendimų priėmimas veiktų sklandžiai, būtina nuo pat pradžių nustatyti griežtas taisykles. Šios taisyklės turėtų numatyti rankos pakėlimą, jei kas nors nori kalbėti, pagarbiai išsakomus siūlymus ir mintis, kartu nusprendžiant, kaip bus priimti sprendimai – sociokratinis modelis, kuriuo sekant nusprendžiama 100% pritarimu, arba demokratinis modelis, kai pritaria 70% ar 51% dalyvių. Taip pat vaikams naudinga patirti skirtingus sprendimų priėmimo modelius.

[1] The Hannam Report - <https://alternativestoschool.com/pdfs/The%20Hannam%20Report.pdf>

Derry Hannam yra britų knygų autorius ir pedagogas, kuris specializuojasi transformuojančio ugdymo ir holistinio mokymo(si) srityse.

Demokratinėse mokyklose didelis dėmesys skiriamas socialinių įgūdžių ugdymui, formuojamojo vertinimo ir formuojamojo grįžtamojo ryšio taikymui:

- **Bendravimas:** Demokratinis ugdymas skatina atvirą dialogą, aktyvų klausymąsi ir efektyvius bendravimo įgūdžius. Mokiniai mokosi aiškiai ir pagarbiai reikšti savo mintis ir idėjas, kartu mokosi suprasti ir vertinti įvairias perspektyvas.
- **Bendradarbiavimas:** Įgyvendinant bendradarbiavimo projektus ir grupines diskusijas, demokratinis ugdymas skatina komandinį darbą ir bendradarbiavimą. Mokiniai mokosi dirbti kartu, dalytis atsakomybe ir vertinti kitų indėlį.
- **Kritinis mąstymas:** Demokratinis ugdymas pabrėžia kritinio mąstymo gebėjimus, skatina mokinius analizuoti informaciją, vertinti įrodymus ir priimti pagrįstus sprendimus. Jie mokosi kvestionuoti prielaidas, mąstyti savarankiškai ir lavina loginio mąstymo įgūdžius.
- **Problemų sprendimas:** Demokratinis ugdymas skatina mokinius identifikuoti ir spręsti problemas realaus gyvenimo kontekstuose. Jie mokosi kūrybiškai spręsti iššūkius, mąstyti nestandartiškai ir kurti novatoriškus sprendimus.
- **Empatija ir pagarba:** Demokratinis ugdymas ugdo empatiją ir pagarbą kitiems. Mokiniai mokosi suprasti ir vertinti įvairias perspektyvas, ugdo toleranciją ir taiko įtrauktį.
- **Lyderystė:** Demokratinis ugdymas suteikia mokiniams galimybę lavinti lyderystės įgūdžius. Jie mokosi imtis iniciatyvos, priimti sprendimus ir savo veiksmais bei idėjomis įkvėpti kitus.
- **Mokymasis mokytis:** Demokratinio ugdymo siekiama įgalinti mokinius tapti savarankiškais besimokančiais. Jie skatinami prisiimti atsakomybę už savo mokymosi procesą, išsikelti tikslus ir ugdyti veiksmingus mokymosi įpročius. Mokiniai mokosi atpažinti savo mokymosi stilius, panaudoti įvairius išteklius ir pritaikyti mokymosi strategijas skirtingose situacijose. Šis gebėjimas leidžia jiems tapti besimokančiais visą gyvenimą ir prisitaikyti prie naujų iššūkių bei galimybių.
- **Įtrauktis yra esminis demokratinio ugdymo aspektas.** Ji skleidžia idėją, kad kiekvienas asmuo, nepaisant jo kilmės, gebėjimų ar savybių, turėtų turėti vienodas galimybes įgyti išsilavinimą ir būti įtrauktas į besimokančią bendruomenę.

- **Pilietiškumo gebėjimai:** Demokratinio ugdymo paradigmoje svarbu parengti mokinius būti aktyviais ir atsakingais savo bendruomenių ir visuomenės piliečiais. Mokiniai sužino apie savo, kaip piliečių, teises ir pareigas, taip pat apie pilietinio įsitraukimo svarbą. Jie lavina tokius įgūdžius kaip kritinis mąstymas, efektyvus bendravimas ir problemų sprendimas, kurie yra būtini norint dalyvauti demokratinuose procesuose ir teigiamai prisidėti prie visuomenės raidos. Be to, jie mokosi apie socialinį teisingumą, lygybę ir etišką sprendimų priėmimą, ugdydami socialinės atsakomybės jausmą.

Todėl demokratinės mokyklos dažnai atsižvelgia į tarpsektorinę patirtį, pavyzdžiui, tokias galimybes kaip BUSTA projektas, siekdamas skatinti socialinių įgūdžių ugdymą. Šios aplinkos gali pasitarnauti kaip gyvos laboratorijos, atveriančios kelią visoms kitoms mokykloms integruoti naujovišką įgūdžių ugdymo veiklą į savo mokymo programas.

Tokie sumanymai kaip BUSTA suteikia puikią galimybę švietimo įstaigoms, taip pat neformalioms jaunimo ir įvairių sektorių specialistų asociacijoms patobulinti savo demokratinio sprendimų priėmimo įgūdžius. Tai daugiausia priklauso nuo pritaikomos programos ir veiklų, kurios gali būti suformuluojamos grupėje. Dalyvaudami tokiose iniciatyvose, asmenys gali išmokti efektyviai dirbti kartu, gerbti vieni kitų nuomonę ir priimti sprendimus siekdami sutarimo. Tai skatina įtraukties ir bendradarbiavimo kultūrą, kuri yra esminė sėkmės sąlyga bet kurioje srityje.

SĄMONINGO SUVOKIMO APIE ASMENIS, TURINČIUS INDIVIDUALIŲ POREIKIŲ, UGDYMO SVARBA

Suvokimo apie asmenis, turinčius individualių poreikių, ugdymo svarba yra istorinis klausimas. Šiuolaikinės visuomenės demonstruoja daug labiau įtraukų požiūrį į skirtingumą. Įrodyta, kad integruotos ir palaikančios strategijos nuo pat vaiko ankstyvos raidos leidžia pasiekti geresnių socialinių rezultatų daugelyje šalių. Nepaisant to, didžiausia įtraukiosios visuomenės problema vis dar išlieka neigiamas visuomenės požiūris į asmenis, turinčius individualių poreikių, ypač turinčius psichikos ir elgesio sutrikimų. Statistiniai duomenys rodo, kad psichikos ir elgesio sutrikimų diagnozė pasaulyje yra dažniausiai įvardijama vaikų pirmoji diagnozė. Reikšmingiausi pokyčiai įvyksta pirmaisiais metais.

Pavyzdžiui, vaikų su negalia psichomotorinė raida ir savarankiškumo ugdymas iš esmės nulemia geresnes vaiko integracijos į bendruomenę sąlygas, streso ir priklausomybės nuo šeimos narių mažinimą, geresnį sutarimą šeimoje. Vaiko psichomotorinė raida apima pagrindines vaiko raidos sritis: stambiają motoriką, smulkiąją motoriką, pažinimą, kalbos suvokimą, verbalinę raišką, savireguliaciją, socialinį ir emocinį vystymąsi. Tačiau kalbant apie psichikos ir elgesio sutrikimus, įgūdžių formavimas vyksta sudėtingiau. Šis sutrikimas dažnai pasireiškia kartu su sensorinėmis problemomis: per stipri/ silpna reakcija, jaučiamas didelis stresas, nerimas, atitrūkimas nuo konkrečios veiklos/ priemonių, dėl kurių gali vėluoti savarankiškumo įgūdžių formavimasis. Vaiko su negalia savarankiškumo ugdymas yra labai svarbus individualiai parenkant jam tinkamą aplinką ir veiksnius, didinančius motyvaciją mokytis, siekti ir perimti naujai įgytus įgūdžius. Šie įgūdžiai nulemia galimybes žmogui su negalia ateityje jaustis nepriklausomam kasdienėje veikloje. Įsitraukimas į socialinę sąveiką yra neišvengiamas ir svarbus kokybiško kasdienio gyvenimo elementas. Vaikai su negalia susiduria su didesniais sunkumais kasdienėje veikloje. Vaikai, kurių socialiniai įgūdžiai yra silpnesni, patiria socialinę atskirtį, jiems sunkiau suvokti kitų žmonių jausmus, atpažinti ir reikšti emocijas, laikytis taisyklių ir normų, gerbti save ir kitus. [2]

Todėl BUSTA projektas kviečia prisijungti prie visų asmenų su individualiais poreikiais įtraukties mokyklos aplinkoje, bendradarbiaujant su gyvūnais, strategijos. Tikime, kad visi mes turime individualių poreikių, o gyvūnai galėtų tapti tiltu bendradarbiaujant mokyklose, teikti paramą pažeidžiamoms grupėms ir destigmatizuoti mokyklų veiklą.

Ugdyti sąmoningą supratimą individualių poreikių turinčių žmonių, ypač vaikų, atžvilgiu yra labai svarbu dėl kelių priežasčių:

[2] Brigita Kreivinienė, Vaida Vaišvilaitė, Vida Miškinė, Aurelija Kasparavičienė, VAIKŲ, TURINČIŲ NEGALIŲ, SAVARANKIŠKUMO FORMAVIMAS DELFINŲ TERAPIJOS CENTRE: DIDESNIŲ GALIMYBIŲ LINK, Tiltai 86(2022), no. 1, 101–120, DOI 10.15181/tbb.v86i1.2262.

Visų pirma, tai skatina įtrauktį. Sąmoningumo didinimas padeda sukurti labiau įtraukią visuomenę, kurioje kiekvienas, nepaisant jo individualių poreikių ar skirtumų, jaustųsi vertinamas, priimtas ir gerbiamas. Tai skatina bendrumo jausmą ir mažina atskirtį tarp asmenų, turinčių skirtingų poreikių.

Antra, tai skatina empatiją ir supratimą. Sąmoningumo didinimo iniciatyvos skatina žmones sužinoti apie iššūkius, su kuriais susiduria asmenys, turintys individualių poreikių. Šis didesnis supratimas skatina empatiją, užuojautą ir norą pasiūlyti paramą bei pagalbą. Kaip puikų pavyzdį galima paminėti kasmet Klaipėdoje vykstantį festivalį „Aš neabejingas, o tu?“, kuriame Lietuvos jūrų muziejus kartu su Klaipėdos universitetu kviečia moksleivius praktinių veiklų metu pažinti negalią ir individualius poreikius. Tas pats festivalis vyko 2022 m. kaip BUSTA projekto dalis, o 2023 m. festivalio metu buvo vykdoma visų trijų BUSTA projektų rezultatų sklaida. Vaikai dalyvavo diskusijose apie negalią, buvo kviečiami spręsti uždutis, susidurti su negalia praktinėse pamokose išbandant įvairias simuliacijas. Tai paskatino suprasti, kad negalia nėra kliūtis draugystei. Šio festivalio augimas žavi, nes jei prieš 10 metų šios šventės organizatoriai pradėjo organizuoti renginį 30-iai vaikų, tai 2022 metais šioje socialinėje destigmatizavimo šventėje dalyvavo per 1500 moksleivių.

Trečioji priežastis – kova su stigma ir diskriminacija. Daugelis asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, susiduria su stigma ir diskriminacija dėl sąmoningumo stokos ir klaidingo supratimo. Šviečiant visuomenę apie šiuos poreikius ir jų poveikį individų gyvenimui, galime mesti iššūkį žalingiems stereotipams ir požiūriams. Ši praktika ypač svarbi ankstyvaisiais metais, pradedant nuo ugdymo įstaigų.

Ketvirtoji priežastis – įgalinti apsiginti. Kai žmonės žino apie skirtingus poreikius ir sąlygas, šių poreikių turintiems asmenims gali būti lengviau pasisakyti, atstovauti sau ir apginti savo teises. Šis įgalinimas padidina pasitikėjimą savimi ir savarankiškumą. Labai svarbu, kad ugdymo įstaigos bendruomenė reflektuotų, būtų lanksti ir empatiška. Nuo pat ankstyvo amžiaus daug stigmos aspektų, įtraukimas į sąrašus, parama ir įgalinimas klasės grupėje priklauso nuo mokytojo. Tokia paramos iniciatyva gali būti įvardijama kaip penktoji priežastis.

Profesinės praktikos tobulinimas. Specialistai, dirbantys įvairiose srityse, pavyzdžiui, sveikatos priežiūros, švietimo ir klientų aptarnavimo srityse, turi žinoti apie individualius poreikius, kad galėtų teikti tinkamą ir empatišką priežiūrą ir paramą. Moksliniai tyrimai rodo, kad sėkminga integracinė mokyklos praktika yra labai svarbi ne tik vaikams, turintiems negalią ir individualių poreikių, bet ir kitiems vaikams toje aplinkoje; jie siekia pažinti įvairovę, išmokti skirtingų bendravimo strategijų, bendradarbiavimo ir paramos vienas kitam. Todėl poreikio didinti sąmoningumą esmė yra empatiškas individualių poreikių supratimas.

Stipresnių bendruomenių kūrimas. Atpažindami ir teikdami paramą asmenims, turintiems specialiųjų poreikių, ugdome bendruomeniškumo jausmą, kuris akcentuoja įvairovę ir siūlo pagalbą, jei to prireikia. Tai padeda sukurti stipresnius socialinius ryšius ir atsparumą. Tai neabejotinai paskatina politikos pokyčius visose srityse ir sukuria geresnę gyvenimo kokybę visiems. Sąmoningumo didinimas gali paskatinti politikos formuotojus ir įstatymų leidėjus imtis veiksmų, siekiant patenkinti įvairių gyventojų poreikius. Tai gali paskatinti labiau įtraukios politikos ir įstatymų, saugančių specialiųjų poreikių turinčių asmenų teises ir gerovę, kūrimą.

Apibendrinant galima teigti, kad sąmoningo supratimo apie asmenis, turinčius individualių poreikių, didinimas nėra tik socialinės atsakomybės klausimas; tai yra esminis dalykas, kuriant labiau įtraukią, empatišką ir palaikančią visuomenę, kuri būtų naudinga visiems. Priimdami įvairovę ir pripažindami unikalius asmenų poreikius, judame teisingesnio ir gailėstingesnio pasaulio link.

INTEGRUOTOS INOVACIJOS IR INOVATYVIŲ SPRENDIMŲ POREIKIS

Lietuvoje

Nuo 2020 m. birželio mėn. Lietuvos Vyriausybė priėmė Švietimo įstatymo pataisą, kurios sukuria teisinis prielaidas iki 2024 m. rugsėjo 1 d. palaipsniui didinti specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų įtrauktį į švietimo sistemą. Specialiųjų poreikių mokiniai turi lygias galimybes ir prieigą mokytis. Lietuvoje švietimo sistema susideda iš ankstyvojo, pradinio, žemesniojo vidurinio, aukštesniojo vidurinio ugdymo ir ugdymo pabaigus mokyklą.

Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas. Lietuvoje ankstyvasis ugdymas ir priežiūra susideda iš ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo, ir jie priskiriami neformaliojo ugdymo rūšiai. Priešmokyklinį ugdymą privaloma lankyti, kai vaikui konkrečiais kalendoriniais metais sukanka 6 metai.

Pradinis ir žemesnysis vidurinis išsilavinimas. Vaikai privalo pradėti lankyti pradinę mokyklą, kai konkrečiais kalendoriniais metais jiems sukanka 7 metai. Pradinis ugdymas trunka 4 metus, jo tikslas – suteikti vaikams mokymosi, raštingumo ir socialinių bei kultūrinių įgūdžių pagrindus. Pradinis ir žemesnysis vidurinis išsilavinimas valstybinėse švietimo įstaigose yra nemokamas. Žemesnysis vidurinis išsilavinimas trunka 6 metus ir taip pat yra privalomas. Vaikai dažniausiai pradeda mokytis žemesniojo vidurinio ugdymo klasėse būdami 10–11 metų amžiaus. Išsilavinimas privalomas iki 16 metų. Iki to laiko besimokantysis paprastai bus baigęs žemesniojo vidurinio ugdymo kursą (10 klasių).

Integruoto ugdymo situacija Lietuvoje

Lietuva reformavo šalies švietimo teisės aktus, kad geriau atitiktų įtraukiojo ugdymo tikslą. 1998 m. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas padėjo teisinį pagrindą integruoto ugdymo modeliui pereiti nuo griežtai segreguotos sistemos prie vienodai visiems besimokantiems atviros švietimo sistemos. Tada terminas, susijęs su mokiniais, turinčiais įvairių raidos sutrikimų, buvo pakeistas į specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) mokinius. Buvo siekiama bendrąjį ir specialųjį ugdymą sujungti į bendrą edukacinę erdvę. Remiantis Vilniaus universiteto publikuoto straipsnio informacija (2019), bendrojo lavinimo mokyklose yra dvi specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymo formos: ugdymas bendrojoje klasėje, teikiant reikiamą pagalbą mokiniui, ir ugdymas specialiojoje klasėje, dažniausiai skirtas mokiniams, turintiems intelekto negalią. [3]

[3] Prieiga per internetą: Upper secondary and post-secondary non-tertiary level. This education is not compulsory. Pupils may choose to attend gymnasium (2 years) or school with vocational education and training (1 or 2 years).[1].

Įtraukusis ugdymas – tai ne tik požiūris, mokymas, bet ir kitoks ugdymo organizavimas. Lietuvos pavyzdys rodo, kad sukurti tokią sistemą nėra lengva ir reikia daug pastangų, kompetencijos, bendradarbiavimo, politinės valios norint iki galo įgyvendinti visiems prieinamą švietimą. [1]

Šiuo metu Lietuvoje integruotas ugdymas taikomas bendrojo lavinimo mokyklose. Remiantis Lietuvos Vyriausybės informacija, 90% specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokosi kartu su bendraamžiais bendrojo lavinimo mokyklose.

Nepaisant galimybės leisti specialiųjų poreikių turintiems vaikams mokytis kartu, tėvai vis dar ieško mokyklų, kurios geriausiai atitiktų jų vaiko poreikius. Vyriausybė yra pasirengusi leisti jiems pasirinkti. Daugeliu atvejų specialistų kiekis užtikrins, kad specialioji mokykla išliktų vieta, kur dalis vaikų galės įgyti geresnį išsilavinimą ir gauti geresnę paramą. Dėl to labai svarbus tampa švietimo skyrių ir pedagoginių psichologinių tarnybų darbas, padedantis tėvams surasti geriausias sąlygas ir geriausias mokyklas savo vaikams.

Parama mokykloms. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija kartu su neįgaliųjų organizacijomis ir socialiniais partneriais parengė Įtraukiojo ugdymo planą, kurio tikslas – visose mokyklose kiekvienam vaikui sudaryti geriausias mokymosi sąlygas. Numatytos priemonės stiprinti mokyklų pasirengimą priimti įvairių poreikių vaikus, gerinti švietimo pagalbą, pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų kompetencijas, keisti mokyklos bendruomenės požiūrį į specialiųjų poreikių vaikų ugdymą. [5]

Jei klasėje yra vienas ar daugiau specialiųjų poreikių turinčių vaikų, mokytojui turi padėti kiti specialistai bei mokinių padėjėjai. Tai pagalba abiem: tiek mokytojams, tiek ir mokiniams. Atliekant kasdienes veiklas, vaikui padeda ir vadovauja asistentas. [4]

[4] Prieiga per internetą: [Upper secondary and post-secondary non-tertiary level. This education is not compulsory. Pupils may choose to attend gymnasium \(2 years\) or school with vocational education and training \(1 or 2 years\).](#)[1] [5] Prieiga per internetą: [Upper secondary and post-secondary non-tertiary level. This education is not compulsory. Pupils may choose to attend gymnasium \(2 years\) or school with vocational education and training \(1 or 2 years\).](#)[1].

Ugdymo turinys. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymo turinys formuojamas pagal pradinio ugdymo programą (ją pritaikant) ir atsižvelgiant į kiekvieno vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius, pedagoginės psichologinės tarnybos rekomendacijas bei tėvų lūkesčius. Vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymas teikiamas pagal jų gebėjimus. Vaiko mokytojas kartu su kitais mokytojais ir švietimo pagalbos specialistais, tėvais, artimaisiais teikia reikiamą pagalbą, stiprindamas vaiko motyvaciją mokytis, tobulėti, ugdyti kompetencijas, mažina įveikia ar kompensuoja ugdymo procese kylančius sunkumus. [6]

Mokyklos aplinka ir mokomoji medžiaga. Mokykloms vis dar reikia labai konkrečios metodinės pagalbos, kad žinotų, kaip mokyti specialiųjų poreikių turinčius vaikus. Lietuvos Vyriausybė rengia ugdymo gaires, kurios apims mokymosi procesą, fizinę, komunikacinę ir informacinę aplinką ir leis mokyklų bendruomenėms rasti naujų būdų atliepti vaikų poreikius.

Vyriausybė planuoja sukurti įtraukiojo ugdymo organizavimo modelius, t.y. praktines gaires, kaip formuoti klasę ar grupę, kad visi vaikai būtų ugdomi vienodai: kaip rasti pusiausvyrą tarp individualaus ir komandinio darbo užsiėmimų klasėje metu, kokių specialistų komanda turėtų dirbti klasėje visą dieną kartu su vaiku(-iais), turinčiu(-iais) specialiųjų ugdymosi poreikių. Šie modeliai sukurti atsižvelgiant į tai, kad kai kurie užsiėmimai specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams vyksta klasėje pamokų su kitais vaikais metu arba atskirai nuo likusios klasės. Specialus modelis padėtų mokykloms rasti optimalų variantą, kad būtų galima kuo daugiau specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdyti kartu su kitais klasės draugais, tačiau tai sudarytų sąlygas dalį ugdymo organizuoti atskirai.

Parengti metodiniai leidiniai tėvams, auginantiems vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimą, taip pat mokytojams, bei atskiras leidinys mokiniams, supažindinantis su autizmu sergančio vaiko elgesiu ir specifika, paaiškinantis, kaip su juo bendrauti, draugauti ir kartu žaisti.

[6] Prieiga per internetą: <https://smsm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/smm-svietimas/svietimas-pradinis-ugdymas/mokiniu-turinciu-specialiuju-ugdymosi-poreikiu-ugdymas-2?lang=lt>

Taip pat planuojama parengti daugiau metodinių priemonių, padėsiančių suprasti ir ugdyti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus. Be to, skaitmeninio projekto EdTech įgyvendinimo metu planuojama pagaminti 69 skaitmeninius išteklius. Dalis projekto veiklų bus skirta specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams, kita dalis – gabiems vaikams. [7]

Nuolatinė parama visą laiką. Parama mokykloms nėra vienkartinis įvykis. Kuriamu nuolatinė paramos sistema, kad mokyklos specialistai visada galėtų konsultuotis ir prireikus gauti pagalbą. 2023 m. pradžioje buvo įkurtas Lietuvos įtraukties švietime centras. Šis centras yra atsakingas už medžiagos parengimą, įtraukiojo ugdymo naujovių diegimą, konsultacijas mokykloms. Jos darbuotojai geba teikti tikslią pagalbą didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams.

Vyriausybė planuoja steigti regioninius mobiliojo konsultavimo centrus specialiųjų mokymų, turinčių gerosios įtraukiojo ugdymo patirties, pagrindu. Regioninių centrų specialistai taip pat vyktų į mokyklas, kur patartų, padėtų spręsti konkrečias situacijas. Šiuo atveju turėtume trijų lygių sistemą. Pirmojo lygio mokykla, esant poreikiui, galėtų kreiptis pagalbos į regioninį centrą, o vėliau – į nacionalinio lygmens centrą. [8]

Belgijoje

Belgijos požiūris į mokinių, turinčių mokymosi sunkumų, ugdymą, dar vadinamą specialiųjų poreikių ugdymu, yra orientuotas į įtraukties ir lygybės principus. Šalis yra įsipareigojusi kiekvienam vaikui suteikti teisę į išsilavinimą, kuris padidintų jo galimybes. [9] Belgija ratifikavo JT Vaiko teisių konvenciją ir JT Neįgalųjų teisių konvenciją, dar labiau pabrėždama savo atsidavimą užtikrinti lygias galimybes mokytis.

[7] Prieiga per internetą:

[1] Retrieved from:

<https://smsm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/smm-svietimas/svietimas-pradinis-ugdymas/mokiniu-turinciu-specialiuju-ugdymosi-poreikiu-ugdymas-2?lang=lt>

[8] Prieiga per internetą:

[1] Retrieved from:

<https://smsm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/smm-svietimas/svietimas-pradinis-ugdymas/mokiniu-turinciu-specialiuju-ugdymosi-poreikiu-ugdymas-2?lang=lt>

[9] Special Needs Education - Belgium – Angloinfo
(<https://www.angloinfo.com/howto/belgium/family/schooling-education/special-needs-education>)

Švietimą Belgijoje valdo federalinė sistema, o atsakomybė už švietimo politikos įgyvendinimą priklauso skirtingoms kalbinėms bendruomenėms ir jų atitinkamoms švietimo ministerijoms. Flamandų kalba kalbančiųjų bendruomenė, prancūziškai kalbančiųjų bendruomenė ir vokiškai kalbančiųjų bendruomenė turi savo atskirą įtraukiojo ugdymo ir paramos vaikams su negalia politiką. Belgijos mokyklos turi laisvę kurti savo mokymo programas, vertinimo ir įsivertinimo modelius.

Registracija į specialiąją mokyklą Belgijoje yra pagrįsta šeimos prašymu, o siekiant nustatyti vaikui tinkamiausią mokyklą laikomas daugiadalykinis egzaminas. Vaikai gali pereiti iš bendrojo lavinimo į specializuotą mokyklą pagal savo poreikius. Dienos mokykloje trukmė ir laikotarpis specialiosiose mokyklose priderinamas prie bendrojo lavinimo mokyklų. Nuvežimas į artimiausią atitinkamą mokyklą paprastai yra nemokamas – mokykliniais autobusais su lydinčiais darbuotojais arba specialiai pritaikytomis privačiomis transporto priemonėmis, jei tai būtina. [10]

- Flamandiškai kalbančioje bendruomenėje įtraukusis ugdymas švietimas yra grindžiamas įvairiais teisės aktais. 2002 m. birželio 28 d. Parlamento įstatymas suteikė specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams teisę registruotis į pasirinktą mokyklą. Vėlesni integravimo veiksmai 2008 ir 2011 m. dar labiau skatino lygias galimybes ir vienodą požiūrį į švietimą. 2014 m. M-dekretu buvo sugriežtinti įtraukiojo ugdymo teisės aktai, sustiprinant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių teisę mokytis bendrojo lavinimo įstaigoje.

M-dekretu buvo nustatytos kelios priemonės, įskaitant atnaujintas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių kategorijas, pavyzdžiui, autizmu sergančių vaikų kategoriją. Bendrojo lavinimo mokyklos yra įpareigtos pagrįstai prisitaikyti prie specialiųjų poreikių turinčių mokinių. Be to, tėvai turi teisę kreiptis į Mokinių teisių komisiją, jei jie nesutinka su mokyklos atsisakymu įregistruoti jų vaiką.

Nors Flandrija padarė pažangą plėtodama įtraukijį ugdymą, tačiau dar yra ką nuveikti, kad būtų visiškai įvykdyti JT Neįgalųjų teisių konvencijos reikalavimai. Kalbant apie finansavimą, tiek bendrojo lavinimo, tiek specialiosios mokyklos gauna finansinę paramą, o specialiosios mokyklos gauna diferencijuotą finansavimą, atsižvelgiant į siūlomo specialiojo ugdymo tipą.

[10] Corttex, Cognitive Resources for Toddlers Teens and Experts (Ed.). (n.d.). Education for children with learning difficulties in Belgium. pag 1. https://corttex.eu/images/pdfs/desk_research_Belgium_en.pdf

Bendrojo lavinimo mokyklos, kuriose mokosi nepalankioje situacijoje esantys besimokantieji, gali gauti papildomos paramos, remiantis lygių švietimo galimybių politika.

Norint užsiregistruoti flamandų bendruomenėje, reikalingas Mokinių konsultavimo centro (CLB) pareiškimas, kuriame pridedami dokumentai, pagrindžiantys besimokančiojo specialiojo ugdymo poreikį. Tačiau CLB vaidmuo yra patariamasis ir tėvai negali būti priversti leisti savo vaiko į specialiąją mokyklą. Tiek specialiosioms mokykloms, tiek įtraukiamam ugdymui reikalingas pažymėjimas, o įtraukusis ugdymas taip pat apima „įtraukties planą“, parengtą konsultuojantis su visomis susijusiomis šalimis. [11]

- ♦ Prancūzakalbė bendruomenė ėmėsi veiksmų, skatinančių įtraukyti švietimą ir akcentuojančių mokinių su negalia teises. Jie nustatė aštuonis specialiojo ugdymo tipus, suskirstytus pagal konkrečią vaiko negalią. Tai yra lengvas intelekto sutrikimas, vidutinio sunkumo ar sunkus intelekto sutrikimas, sunkios elgesio ir asmenybės problemos, fiziniai sutrikimai, liga ar sveikimas po ligos, regėjimo, klausos ir instrumentinis sutrikimai.

2009 m. buvo priimtas nutarimas, nurodantis specialiųjų poreikių turinčius mokinius integruoti į bendrojo lavinimo įstaigas. Tam reikalinga specialiosios mokyklos ir bendrojo lavinimo mokyklos partnerystė, kurią remia įvairios šalys. Registracija į specialiąją prancūzakalbių bendruomenės mokyklą grindžiama ataskaita, kurioje įvertinami mokinio poreikiai ir nurodomas atitinkamas išsilavinimo lygis bei tipas. Daugelis specialiųjų poreikių turinčių vaikų apgyvendinami bendrojo lavinimo mokyklose, papildomai teikiama specialiųjų poreikių ekspertų pagalba ir skiriamas finansavimas papildomiems darbuotojams, įrangai ir mokymo medžiagai. [12]

[11] Cortex, Cognitive Resources for Toddlers Teens and Experts (Ed.). (n.d.). Education for children with learning difficulties in Belgium. pag 3. [1] Cortex, Cognitive Resources for Toddlers Teens and Experts (Ed.). (n.d.). Education for children with learning difficulties in Belgium. pag 1.

https://cortex.eu/images/pdfs/desk_research_Belgium_en.pdf

[12] Cortex, Cognitive Resources for Toddlers Teens and Experts (Ed.). (n.d.). Education for children with learning difficulties in Belgium. pag 4. [1] Cortex, Cognitive Resources for Toddlers Teens and Experts (Ed.). (n.d.). Education for children with learning difficulties in Belgium. pag 1.

https://cortex.eu/images/pdfs/desk_research_Belgium_en.pdf

- Vokiškai kalbančioje bendruomenėje specialiųjų ugdymosi poreikių paslaugas teikia atskira įstaiga, tiesiogiai nesusijusi su švietimo sistema. Buvo priimti nutarimai siekiant užtikrinti kelių institucijų bendradarbiavimą ir pagerinti specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymą. 2009 m. buvo įkurtas Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo centras, o 2016 m. – skyrius, skirtas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų gyvenimiškajam apsisprendimui ugdyti ir jiems padėti. Šis skyrius yra atsakingas už sąmoningumo ugdymą, tyrimų vykdymą, konsultavimą ir paramos teikimą lavinant, ugdant ir socialiai integruojant specialiųjų poreikių turinčius vaikus. [13]

Pastaraisiais metais Belgijos švietimo sistema padarė didelę pažangą mokinių su negalia deinstitutionalizavimo srityje. Pereita nuo šių mokinių segregacijos specializuotose įstaigose prie įtraukiojo ugdymo skatinimo bendrojo lavinimo mokyklose. Šį pokytį paskatino įsitikinimas, kad visi mokiniai, nepaisant jų gebėjimų, privalo turėti vienodas galimybes įgyti kokybišką išsilavinimą ir galimybę mokytis bei augti kartu su bendraamžiais. Dėl to buvo stengiamasi suteikti reikiamą paramą ir sąlygas, siekiant užtikrinti, kad mokiniai su negalia galėtų visapusiškai dalyvauti įprastoje klasės aplinkoje.

Deinstitutionalizacijos procesą Belgijos švietimo sistemoje lydėjo įvairios priemonės ir iniciatyvos. Tai apima individualizuotų pagalbos planų rengimą, mokytojų ugdymą įtraukiosios praktikos srityje, paramos tinklų kūrimą, įtraukiant tėvus, pedagogus ir specialistus. Be to, buvo dedamos pastangos pritaikyti mokyklų fizinę infrastruktūrą ir išteklius, kad būtų sukurta įtrauki mokymosi aplinka. Taikydama deinstitutionalizacijos principus, Belgijos švietimo sistema siekia puoselėti labiau įtraukią visuomenę, kurioje negalią turintys mokiniai galėtų klestėti akademiškai, socialiai ir emociškai. Tačiau dabartinė padėtis vis dar nepatenkinama.

[13] Cortex, Cognitive Resources for Toddlers Teens and Experts (Ed.). (n.d.). Education for children with learning difficulties in Belgium. pag 5. [1] Cortex, Cognitive Resources for Toddlers Teens and Experts (Ed.). (n.d.). Education for children with learning difficulties in Belgium. pag 1.
https://cortex.eu/images/pdfs/desk_research_Belgium_en.pdf

Dauguma Belgijos vaikų, kuriems trūksta tėvų globos, patenka į institucinę aplinką. Būdami tarp šių pažeidžiamų vaikų, vaikai su negalia patiria ypač ryškią diskriminaciją, nes akivaizdžiai nėra visapusiško asmenims su negalia skirto plano, nors tai pabrėžiama 2014 m. JT Neįgaliųjų teisių konvencijos baigiamosiose pastabose. Deja, nėra tiksliai apibrėžta deinstitutionalizacijos (DI) strategija, skirta šiose įstaigose gyvenantiems vaikams.

Deinstitutionalizacija Belgijoje pirmiausia suvokiama kaip išlaidų mažinimo priemonė, o Vyriausybė teikia pirmenybę šiose institucijose dirbančių specialistų darbo saugumui. Pastaruoju metu išaugęs nelydimų migrantų ir pabėgėlių vaikų skaičius lėmė papildomų institucinių patalpų įkūrimą arba išplėtimą. Padėtį apsunkina tai, kad Belgijos, kaip į tris atskiras bendruomenes suskirstytos tautos, struktūra trukdė centralizuotai rinkti duomenis apie institucinę priežiūrą. Dėl šios priežasties tokia informacija dažnai yra arba nepasiekiamo, arba sunkiai pasiekiamo. Be to, parama vaikams su negalia skirtinguose Belgijos regionuose labai skiriasi. [14]

Prancūzakalbėje bendruomenėje šiuo metu institucinėje globoje gyvena 5583 vaikai, iš kurių maždaug 2031 turi negalią. Šioje grupėje 372 vaikai priklauso nuo 0 iki 3 metų amžiaus kategorijai, tačiau svarbu pažymėti, kad šis skaičius neapima 300 kūdikių ir vaikų, gyvenančių ligoninėse. Flandrijoje institucinėje globoje yra 7917 vaikų, iš kurių 7286 yra vaikai su negalia, o dar 466 vaikai yra jaunesni nei penkerių metų.

Viena iš svarbiausių kliūčių įgyvendinant DI reformas Belgijoje yra nuolatinis deinstitutionalizavimo susiejimas su ekonomiškai efektyviomis alternatyvomis. Atsižvelgiant į tai, kad Belgijoje stacionare dirba daug darbuotojų, šis sektorius yra laikomas vyriausybės prioritetu tiek užimtumo stabilumo, tiek biudžeto požiūriu. Todėl šiame kontekste DI dažnai laikomas taupymo priemone. [15]

[14] Inclusive Education: The way forward Country Report Belgium. (n.d.). EASPD.

https://www.easpd.eu/fileadmin/user_upload/Projects/1.5.1_IE_Country_Report_Belgium.pdf

[15] Inclusive Education: The way forward Country Report Belgium. (n.d.).

EASPD. https://www.easpd.eu/fileadmin/user_upload/Projects/1.5.1_IE_Country_Report_Belgium.pdf

Bulgarijoje

Per pastarąjį dešimtmetį Bulgarijoje buvo imtasi keletą priemonių, kad kiekvienam vaikui, mokiniui ir studentui būtų užtikrintos vienodos galimybės gauti kokybišką išsilavinimą. Sukurta visapusiška įtraukties politika, kuria siekiama sudaryti sąlygas palaikyti kiekvieno vaiko ir mokinio individualumą, pašalinant mokymosi kliūtis ir sukuriant galimybes vaikams ir mokiniams dalyvauti visose gyvenimo srityse.

Sukurama palanki, patikima ir saugi ugdymosi aplinka efektyviam ugdymo procesui vykdyti, vaikų ir mokinių sveikatai saugoti ir stiprinti, visapusiškam jų asmeniniam tobulėjimui skatinti. Švietimo sistemoje ieškoma tvarių ir veiksmingų sprendimų, kaip sėkmingai integruoti ir nuolat įtraukti kiekvieną vaiką ir mokinį, neatsižvelgiant į regioninius ypatumus, šeimos socialinę ir ekonominę padėtį, gimtąją kalbą.

Įgyvendinant šią politiką, buvo priimtos visiškai naujos strategijos ir norminiai aktai ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo bei aukštojo mokslo srityje. Priemonės palankiai aplinkai kurti yra susijusios su architektūrinės, informacinės ir komunikacinės prieigos užtikrinimu mokyklose ir universitetuose, taip pat su specialių mokymo programų ir ugdymo programų kūrimu, adaptuotų vadovėlių ir mokymo priemonių spausdinimu, mokytojų ugdymu ir kita. [16]

Įtraukiojo ugdymo politika toliau plėtojama taikant priemones, skirtas teikti paramą visiems vaikams, kuriems sunku išmokti ugdymo turinį, teikiant profesinį orientavimą, skirtą pasirengti pereiti į kitą ugdymo lygmenį, motyvuojant toliau mokytis ir dalyvauti darbo rinkoje.

[16] Educational support and guidance_
<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/bg/national-education-systems/bulgaria/bulgaria-bgobrazovatelna-podkrepa-i-orientirane>

Nuo 2016–2017 iki 2020–2021 mokslo metų remiamų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ir mokinių skaičius išaugo daugiau kaip 4770; 2020–2021 mokslo metais parama suteikta augiau kaip 19800 vaikų ir mokinių. Paramą teikia įtraukiojo ugdymo procesui vykdyti paskirti specialistai darželiuose ir mokyklose arba regionų centruose. Taip pat reformuotos ir modernizuotos specialiosios mokyklos, skirtos ugdyti ir teikti paramą mokiniams, turintiems jutimų, t. y. klausos ar regos, sutrikimų.

Tačiau visuomenės požiūris į fizinę ir intelekto negalią turinčius asmenis keičiasi lėčiau. Neseniai UNICEF atlikta apklausa atskleidė, kad 80% respondentų sutinka arba beveik sutinka, kad neigiamas požiūris į žmones, turinčius specialiųjų poreikių, jiems sukelia nemalonių pojūčių. Be to, tik pusė dalyvių sutiko, kad prisideda prie visuomenės įvairovės. Šios išvados pabrėžia būtinybę sąmoningai dėti pastangas keisti požiūrį į asmenis, turinčius specialiųjų poreikių, ne tik švietimo sistemoje, bet ir darbo rinkoje. Nesugebant suprasti jų poreikių ir įtraukimo galimybių, juntama užuojauta, bet ne netikėjimas tuo, kad jie gali būti visiškai integruoti į visuomenę.

„Specialiųjų poreikių turinčių vaikų tėvai dalijasi patirtimi, kad jie kasdien susiduria su netinkamais komentaramis ir elgesiu savo vaikų atžvilgiu. „Jie spjauna per petį, beldžia į medį – niekam nėra malonu į tave žiūrėti“. Tėvai sako, kad pastebi nemalonią praktiką, kai žmonės, kad ir kokie geri jų norai būtų, komentuoja vaikams apie jų būklę, ypač kai vaikas jau paaugęs ir suvokia savo trūkumus, taip pat vartoja posakį „tokie vaikai“, ką dažnai daro net ir specialistai. Tėvai kalba apie situacijas, kai kiti tėvai neleidžia savo vaikams žaisti su savaisiais, nes nerimauja dėl mėgdžiojimo ir neigiamos įtakos jų pačių vaikų raidai. Jie dalijasi apie kitokį, neigiamą požiūrį, kurio sulaukia iš darželių auklėtojų, gydytojų, kaimynų, draugų rato“. Požiūrio į vaikus su negalia tyrimas Bulgarijoje (UNICEF). [17]

[17] UNICEF - [Study of attitudes towards children with disabilities in Bulgaria](#)

Kaip rodo dalis tos pačios 10–14 metų jaunuolių apklausos, kartais vaikai tyčiojasi ir įžeidinėja vaiką, turintį raidos sutrikimų. Dauguma paauglių teigė, kad jų artimiausioje aplinkoje nėra vaikų su negalia ir, atitinkamai, neturi bendravimo su jais patirties ar tikrais įspūdziais paremtų nuostatų. Dažniausiai, kai pašnekovai dalijasi patirtimi apie turėtą kontaktą su vaikais, turinčiais negalią ir vystymosi sunkumų, tai būna atvejis, kai klasėje ar mokykloje yra panašus atvejis. Dar vienas pastebėjimas: yra tokia tendencija, kad kuo vyresni mokiniai, tuo didesnė tikimybė, kad jie atkartos visuomenėje paplitusias kalbas apie vaikus, turinčius specialiųjų poreikių ir raidos sutrikimų.

Siekiant, kad požiūris į specialiųjų poreikių turinčius asmenis pasikeistų, labai svarbu, kad inovatyvios strategijos ir požiūriai būtų kuriami ne tik ugdant asmenis, turinčius specialiųjų poreikių, bet ir tuos, kurie neturi specialiųjų poreikių. Tiesiog išmoktų frazių apie priėmimą ir lygybę kartoti neužtenka, kad požiūris iš tikrųjų pasikeistų emociniu lygmeniu, kur išryškėtų tikras supratimas ir empatija. Svarbu atkreipti dėmesį ne tik į specialiųjų poreikių asmenų poreikius, bet ir į jų galimybes, ir tai galėtų nutikti jaunuoliams įvairių veiklų metu.

Be to, socialinių įgūdžių ugdymas XXI amžiuje tampa vis svarbesnis, tačiau įprastose mokymo programose jiems vis dar neskiriama pakankamai dėmesio. Vietoj to, dėmesys ir toliau skiriamas akademinėms žinioms, kurios, kaip įrodyta, nebūtinai yra naudingos asmenims jų kasdieniame gyvenime. Būtina pripažinti socialinių įgūdžių svarbą ir įtraukti juos į ugdymo programas, kad geriau paruoštume asmenis sėkmei visose gyvenimo srityse.

Įtraukus neformaliojo ugdymo veiklą už klasės ribų, galima žymiai pagerinti visų amžiaus grupių mokinių socialinius įgūdžius. Ši veikla suteikia tiesioginės patirties ir lavina įgūdžius, tokius kaip bendravimas, komandinis darbas, empatija ir lyderystė. Į bendras veiklas įtraukus specialiųjų poreikių turinčius asmenis, mokiniai gali pamatyti realią iššūkių, su kuriais susiduria šie asmenys, perspektyvą ir sumažinti bet kokį diskomforto ar baimės jausmą, kurį gali patirti bendraudami su jais.

Norint veiksmingai integruoti specialiųjų poreikių turinčius mokinius į klasę, labai svarbu ugdyti jų klasės draugus apie jų būklę ir jiems reikalingą pagalbą. Atvirai ir pagarbiai paaiškinę apie šių asmenų būklę, galime pakeisti požiūrį ir sumažinti stigmą specialiųjų poreikių turinčių mokinių atžvilgiu. Baimė ir vengimas yra natūrali reakcija į nepažįstamus dalykus, tačiau, mokydami mokinius apie specialiųjų poreikių turinčius bendraamžius, galime puoselėti priėmimo ir įtraukties kultūrą. [18]

Demokratinio ugdymo bendruomenės patirtis, įgyta bendraujant su specialiųjų poreikių mokiniams, įrodo, kad paprastas ir pagarus ramos paaiškinimas kitiems mokiniams labai padeda priimti, mažinti stigmą ir konfliktus tarp vaikų.

BUSTA veikloje mokiniai turėjo dalyvauti specialiųjų poreikių turinčio vaiko terapijos užsiėmimuose. Terapeutui prireikė daug laiko, kol mokinius supažindino su vaiko būkle, jo ramos ypatumais, su kokiais sunkumais susiduria ir kokią pažangą padarė žirgų terapijos dėka.

Toks atvejo pristatymas mokinius paruošė ir suteikė galimybę atidžiau pažvelgti į vaiko išskirtinumą; be to, jie elgėsi su juo kantriai, draugiškai ir suprasdami jo galimybes. Kita vertus, tai juos įgalino ir įtraukė kaip lygiaverčius terapijos proceso dalyvius.

GEBĖJIMŲ UGDYMO BENDRADARBIUJANT SU DELFINAIS PRASMINGUMAS

KODĖL DELFINAI YRA TOKIE UNIKALŪS?

Apie delfinus sklendo daugybė mitų, nes daugelį metų jie buvo nuolatinis žmonių domėjimosi objektas. Dar senovės Graikijoje Knoso rūmų pirties pastate nutapyta delfinų freska rodo žmonių susižavėjimą delfiniais ir būtinybę juos jamžinti.

[18] Dr. Bruce Perry - [The Boy Who Was Raised as a Dog /book/](#).

Chriso Johnsonso nuotrauka [19]

Vis dėlto šis susidomėjimas niekuomet neišblėso, nes pastaraisiais metais daugybė delfinarių, teminių parkų, kitų įstaigų kalba apie šiuos nuostabius ir jautrius gyvūnus. Žmonių globoje gyvenantys delfinai yra ne tik džiaugsmas, bet ir didžiulė atsakomybė stiprinti ir skatinti jų natūralų elgesį, nuolatinis darbas su aplinkos gerinimo programomis ir kt. Kalbant apie BUSTA projektą ir demokratinių įgūdžių ugdymą, svarbu žinoti, kodėl delfinai yra tokie unikalūs gyvūnai?

Kiekvienas, kuris domisi delfinų gyvenimu, tikrai gali rasti daug informacijos apie tai, kad delfinai yra unikalūs ir protingi gyvūnai. Pirmiausia, vien fiziologinis išskirtinumas priverčia nusišypsoti pažvelgus į delfiną, nes atvira delfino burna mums asocijuojasi su jo šypsena. Antra, šie gyvūnai be galo smalsūs, ir tuo galima įsitikinti vos apsilankius delfinų terapijos centre.

Delfinų asistuojamos terapijos komandos narys pasakojo: „Prisimenu, kaip šeima, atėjusi su kūdikiu, netyčia paliko buteliuką arbatos prie lango, iškart atplaukė visas būrys susidomėjusių delfinų, kurie bandė „apžiūrėti“, kas tai buvo“.

Kitas narys teigė, kad „čia dirbantys profesionalai žino, kad prie baseino palikta šlepetė ar darbo kortelė gali lengvai tapti žaislu šiems gyvūnams, o pagavę tokį „žaisliuką“ jie niekur toli nenuplauks, bet akivaizdžiai išmes jį kur nors netoliese, besijuokdami iš mūsų“.

[19] Prieiga per internetą: [1] Dr. Bruce Perry - [The Boy Who Was Raised as a Dog /book/](#) .

Faktas: Kartais neturėdami objekto su kuo žaisti, delfinai gali susikurti savo žaislus, pavyzdžiui, išleidžia oro burbulą ir laiko jį po vandenių savo echolokacijos (skleidžiamų garsų) sistema, tada padalija jį mažus burbuliukus ir „suvalgo“ arba suformuoja oro žiedą ir praneria per jį. Dėl šios unikalios savybės jis gali skleisti itin aukšto dažnio garsus, kurių žmogaus ausis negali užfiksuoti. [20]

Delfinai taip pat yra unikalūs savo miego būdu. Na, būtų galima teigti, kad jie miega trumpai, apie dešimt minučių per dieną. Tačiau tai nėra įprastas poilsis, kurį esame įpratę matyti, – delfinai neturi nei gultų, nei guolių, jie tiesiog guli vandens paviršiuje, užsimerkę apie 10–20 sekundžių. Tokiu būdu jie ilsina vieną smegenų pusrutulį, o vėliau, po aktyvesnio plaukimo, delfinai leidžia pailsėti kitam pusrutuliui, bet jau užmerkę kitą akį. Viena unikalios šių gyvūnų savybių, apie kurią žino nedaugelis, yra tai, kad jie savo balsu gali „nusiųsti“ vaizdinį kitam delfinui, t. y., perduoti tai, ką mato, tik garsiniu pavidalu. Žmogui tai būtų tarsi holografinio vaizdo siuntimas kitam savo minčių dėka.

Lietuvos jūrų muziejaus delfinariume laikoma delfinų rūšis vadinama Juodosios jūros afalinomis (*Tursiops truncatus ponticus* – lot.). Pats pavadinimas sako, kad tai Juodosios jūros žinduoliai, nors kartais tenka išgirsti sakant, kad tai – didelė žuvis. Taigi, būdamas žinduolis, delfinų jauniklis minta savo motinos pienu. Kitas svarbus dalykas: kaip tikri žinduoliai, o ne žuvis, jie kvėpuoja oru, todėl jo įkvėpti visada pakyla virš vandens paviršiaus; nekvėpuodami po vandenių jie galėtų išbūti apie 10 minučių. Vienas delfinas, priklausomai nuo amžiaus, gali sverti iki 350 kg ir per dieną suėda apie 12–23 kg žuvis.

DELFINŲ TERAPIJOS SAMPRATA

[20] Marten, K., Shariff, K. Psarakos, S., et al. (1996). Ring Bubbles of Dolphins. Scientific American, Inc. 82–87.

Pagrindinė terapinio poveikio vaikams su negalia koncepcija remiasi trimis veiksniais:

1. Terapinė aplinka ir priemonių naudojimas. Tai yra dalyvio buvimas vandenyje, hidrokostiumo dėvėjimas ir plaukiojančių platformų, žaidimo objektų naudojimas.
2. Delfinai. Tai daugiausia yra galimybės, kurios atsiveria bendraujant su delfinu vandenyje, ir bendravimo aspektai, iš visų žinduolių ilgiausiai išlaikomas dėmesys žaidžiant.
3. Terapijos metodika. Tai yra žmogaus neurosensorinė motorinė metodika ir neuroplastiškumas. [21]

Pastaruoju metu buvo atlikta daug mokslinių tyrimų apie delfinų terapijos naudą žmonėms su negalia. Bendrąja prasme, gyvūnas vaidina pagrindinį vaidmenį skatinant vaiko motyvaciją, emocinę raidą, ypač gerinant vaiko savivertę, ugdant savarankiškumą, empatijos aplinkiniams jausmą. [22] Mokslinėje literatūroje galima rasti darbų, kuriuose kalbama apie teigiamą delfinų terapijos poveikį vaikams, turintiems psichikos, elgesio ir neurologinės raidos sutrikimų. [23] Delfinų asistuojama terapija gali turėti statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį vaikams, turintiems psichikos, elgesio ir neurologinio vystymosi sutrikimų: sumažinti stereotipinį elgesį ir pagerinti socialinį bendravimą [24], smulkiosios motorikos raidą, pažinimo veiklą ir verbalinę raidą [25]. Taip pat teigiama, kad delfino skleidžiamas biosonarinis signalas, pulsuojančias žemais dažniais, slopina pjezoelektrines kolageno molekules organizme ir generuoja viso kūno jutiminę nervų sistemą. Toks mechanizmas gali paskatinti smegenis gaminti specifinius žemo dažnio komponentus kartu su ankstesniais mechanizmais, taip pat suaktyvinti pokyčius, atsirandančius dėl padidėjusios endorfinų gamybos. [26] Lietuvos jūrų muziejaus Delfinų terapijos centre gydomi vaikai ir suaugusieji, turintys įvairių negalių. Jis buvo įkurtas 2015 m., tačiau delfinų terapijos programos delfinariume vykdomos nuo 2003 m.

[21] Kreiviniene, B., & Mockevičienė, D. (2020). Dolphin assisted therapy: evaluation of the impact in neuro-sensory-motor functions of children with mental, behavioural and neurodevelopmental disorders. *Revista Argentina de Clínica Psicológica*, 29(4), 292–307. <https://doi.org/10.24205/03276716.2020.8> 29.

[22] K. Wilks, "When Dogs Are Man's Best Friend –the Health Benefits of Companion Animals in the Modern Society". In: Urban Animal Management (UAM) Conference Proceedings Gold Coast, 1999.

Kreiviniene, B., & Mockevičienė, D. (2020). Dolphin assisted therapy: evaluation of the impact in neuro- sensory-motor functions of children with mental, behavioural and neurodevelopmental disorders. *Revista Argentina de Clínica Psicológica*, 29(4), 292–307. <https://doi.org/10.24205/03276716.2020.829>.

[23] M. Shaifudin, B. Md Yusof; N. Kok Hwee Chia. Dolphin Encounter for Special Children (DESC) Program: Effectiveness of Dolphin-Assisted Therapy for Children with Autism. *International Journal of Special Education*, vol. 27 (3), 2012.

E. Salgueiro, L.A. Nunes, A. E. Barros, J. Marôco, A. I. Salgueiro, & M.E. Santos. Effects of a Dolphin Interaction Program on Children with Autism Spectrum Disorders, an Exploratory Research. *BMC Research Notes*, vol. 5, 2011.

S. Birch, "Dolphin Sonar Pulse Intervals and Human Resonance Characteristics", 2nd International Conference on Bioelectromagnetism, Australia, Melbourne: February, 1998.

[24] M. Shaifudin, B. Md Yusof; N. Kok Hwee Chia. Dolphin Encounter for Special Children (DESC) Program: Effectiveness of Dolphin-Assisted Therapy for Children with Autism. *International Journal of Special Education*, vol. 27(3), 2012.

[25] E. Salgueiro, L. A. Nunes, A. E. Barros, J. Marôco, A. I. Salgueiro, & M. E. Santos. Effects of a Dolphin Interaction Program on Children with Autism Spectrum Disorders, an Exploratory Research. *BMC Research Notes*, vol. 5, 2011.

Kreiviniene, B., & Mockevičienė, D. (2020). Dolphin assisted therapy: evaluation of the impact in neuro- sensory-motor functions of children with mental, behavioural and neurodevelopmental disorders. *Revista Argentina de Clínica Psicológica*, 29(4), 292–307. <https://doi.org/10.24205/03276716.2020.829>.

[26] S. Birch, "Dolphin Sonar Pulse Intervals and Human Resonance Characteristics", 2nd International Conference on Bioelectromagnetism, Australia, Melbourne: February, 1998.

Pačios pirmosios terapinės veiklos buvo nukreiptos į delfino ir autizmo palytėto vaiko sąveiką, o vėliau ši komunikacija buvo išplėsta, užfiksavus labai teigiamus rezultatus žmonėms su Dauno sindromu, sergantiems onkologinėmis, cerebrinio paralyžiaus ir kitomis ligomis. Todėl šiuo metu terapija gali būti taikoma ir būti palanki esant plačiam problemų spektrui, žmonės gali kreiptis dėl dalyvavimo šioje terapinėje veikloje.

Delfinų terapijos centras dirba tik su žmonėmis, turinčiais problemų. Vaikų ir suaugusiųjų psichikos ir elgesio sutrikimus dažnai lydi jutimo sutrikimų ir disfunkcijos simptomai. [27] Vienas iš dažniausiai stebimų disfunkcijų yra judėjimo ar vestibuliarinės bei proprioceptinės sistemos. Valingi judesiai ir bloga kūno padėties kontrolė, atsiradusi dėl motorinės disfunkcijos, kai smegenys negali koordinuoti minčių ir motorikos planavimo užduočių atlikimo, pasireiškia vaikams, turintiems psichikos ir elgesio sutrikimų. [28] Dauguma kokybinių ir kiekybinių tyrimų patvirtino, kad dažniausiai pastebimas delfinų terapijos galimas teigiamas poveikis motorinių įgūdžių, idėjų ir realaus elgesio pokyčių situacijoje: vaikas nebebijo važiuoti automobiliu, mieliau važiuoja liftu, pradeda atlikti užduotis abiem rankomis; tyrimuose minimi rankų ir pėdų koordinacijos pokyčiai, pvz., išmoksta važinėti dviračiu, plaukioti baseine; pagerėja įsitraukimas į naujas veiklas, mažiau reiškiamas atsisakymas, pasipriešinimas naujovėms, lavinami socialiniai įgūdžiai ir kt.

VAIKO GEBĖJIMŲ UGDYMAS BENDRAUJANT SU DELFINU

Delfinų terapijos centras organizuoja individualius ar grupinius bendravimo su delfiniais užsiėmimus žmonėms, turintiems fizinių, psichinių ar situacinių problemų, taip pat žmonėms, sergantiems neurologinėmis ligomis ir/ ar patyrusiems psichoemocines traumas.

[27] Kreivinienė, B. and Vaitkienė, R. (2021). Sensorinė judesio metodika pažeidžiamai suaugusių grupei. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

[28] Kreivinienė, B., Kleiva, Ž, Lupeikaitė, L, Mockevičienė, D, & Alijošienė, E. (2021). Both sided effect of complex dolphin assisted therapy for children with psychiatric and behavioural disorders and situational welfare of dolphins. Turkish Journal of Field Crops, 26(2), 503–519. <https://doi.org/10.17557/tjfc.834596>.

Tai padeda pagerinti jų neurosensorinę motorinę būklę, savijautą, lavina pažinimo ir socializacijos įgūdžius. Sąveikos su delfiniais užsiėmimai organizuojami remiantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos HN 133:2013 reikalavimais. Terapijos užsiėmimuose dažniausiai dalyvauja visa specialistų komanda: delfinų treneris, psichologas, kineziterapeutas, elgesio specialistas ir socialinis darbuotojas. 2013 m. Delfinų terapijos programa Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu buvo įteisinta kaip sveikatinimo paslauga. Tai Europos precedentas, kai delfinų terapija reglamentuojama Sveikatos apsaugos ministerijos dokumentais.

Dirbdami terapijos centre delfinai renkasi, su kuo nori bendrauti – įdomu tai, kad šioje veiklos srityje jie nepaskatinami žuvimi, ir jie nuolat stebina savo gebėjimu rasti bendrą kalbą su pačiais įvairiausiais žmonėmis. Delfinai jautriai reaguoja į savo lankytojų emocinę būseną ir gali prie jos prisitaikyti. Todėl viena iš pirmųjų terapijos pasekmių, kurias gali pastebėti lankytojai, yra didžiulis teigiamų emocijų antplūdis. Kitas svarbus veiksnys yra tai, kad patys delfinai yra puikus motyvuotojas vaikui ar suaugusiam su negalia; jie taip pat gali bendrauti labai paprastai ir visiems suprantamai.

Delfinų asistuojamos terapijos įkūrėjas Davidas E. Nathansonas, neuropsichologas ir elgesio tyrėjas, nustatė, kad vaikai su negalia pozityviau reaguoja į bendravimą su delfiniais, o ne su kitais gyvūnais. Terapijos užsiėmimų metu delfinai bendrauja su vaikais ir suaugusiais, naudodamiesi žaidybiniais elementais, leisdami jiems geriau atsipalaiduoti. Dėl to lengviau suvokiama ir įsimenama informacija, geriau sutelkiamas dėmesys, ugdomi psichosocialinio elgesio ir bendravimo elementai, pagerėja vaikų psichoemocinė būklė.

Delfinai yra labai smalsūs gyvūnai. Terapijos esmė grindžiama delfinų gebėjimu vystyti ir išlaikyti žaidybinį elgesį ilgiau nei bet kuris kitas žinduolis. Toks faktas įrodo jų aukštą emocinio elgesio lygį. Davidas E. Nathansonas susistemino praktinę informaciją ir sukūrė delfinų terapijos koncepciją, teigdamas, kad ši terapija sustiprina teigiamus žmogaus veiksnius. Esant sunkiems komunikacijos sutrikimams, pats susitikimas su delfinu atlieka „ledlaužio“ funkciją, kuri skatina teigiamus psichosocialinių ir psichoemocinių kontaktų pokyčius ir tolimesnę terapinę veiklą.

Be to, taikant Malano [29] „transmisijos trikampio“ koncepciją, aiškinama, kad delfinų terapijos programų metu patiriamas poveikis taip pat gali būti pagrįstas vaiko, delfino ir terapeuto sąveika, sukuriama trikampis, kuriame bendravimas ir įgūdžių vystymas nukreipti į vaiką. Be to, delfinų asistuojamą terapiją sudaro: edukaciniai, aplinkosaugos, saugumo, mokymosi, sąveikos ir daugelis kitų veiksnių, lemiančių sėkmingą mokymosi programą, keliant „tinkamai parinktą iššūkį“.

Delfinų asistuojama terapija vandenyje vyksta atliekant aktyvius judesius nuolat besikeičiančiame kontekste. Tokia veikla vandenyje gali būti įdomi ir labai motyvuojanti. Kaip pažymi Campion (1991, p. 12), vandens intervencijos yra „praplečianti patirtis – fizine, raidos, pažinimo ir psichologine prasmėmis“. [30] Psichomotoriniai pokyčiai ir įgūdžių ugdymas sustiprėja dėl vaikų, turinčių psichikos ir elgesio sutrikimų, nervų sistemos gebėjimo keistis reaguojant į patirtį ar neuroplastiškumą. [31]

[29] Kreiviniene B., Mockevičienė D., Alijošienė E. (2021) Psychosocial and Neuro-Sensory Effect of Complex Dolphin Assisted Therapy for Children with Psychiatric and Behavioral Disorders. *Revista Argentina de Clínica Psicológica* 2021, Vol. XXX, N. 1, 174–191.

[30] R. Griffioen, & M. J. Enders-Slegers. The Effect of Dolphin-Assisted Therapy on the Cognitive and Social Development of Children with Down Syndrome. *Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of the Interactions of People & Animals*, vol. 27, 2014.

Kreiviniene B., Mockevičienė D., Alijošienė E. (2021) Psychosocial and Neuro-Sensory Effect of Complex Dolphin Assisted Therapy for Children with Psychiatric and Behavioral Disorders. *Revista Argentina de Clínica Psicológica* 2021, Vol. XXX, N. 1, 174–191.

[31] Dix, M. R., and Hallpike, C. S. (1952). The Pathology, Symptomatology and Diagnosis of Certain Common Disorders of the Vestibular System. *Proceedings of the Royal Society of Medicine*. 45 (341), 341–354.

Gjesing G. (2002) “Water-Based Intervention”. In: A. C. Bundy, S. J. Lane, & E. A. Murray, (Eds.), *Sensory Integration: Theory and Practice*. Philadelphia: FA Davis Company.

Ayres A. J., Robbins, J., “Sensory Integration and the Child”. (2005). *Understanding Hidden Sensory Challenges*. 25th Anniversary Edition. Los Angeles CA: Western Psychological Services.

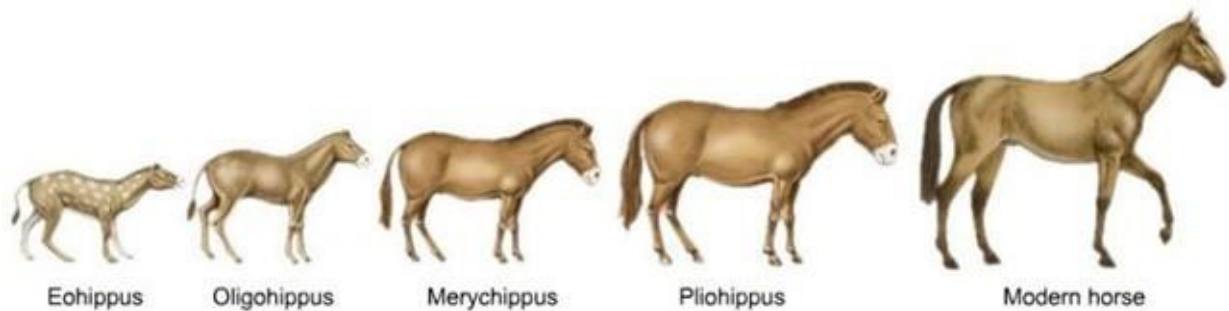
Todėl įgūdžių ugdymo procese galima teigti, kad sąveika su delfiniais užtikrina teigiamas emocijas; vandens aplinka leidžia specialistams pritaikyti fizinės reabilitacijos ar neurosensorinius motorinius aspektus. Teigiama, kad bendravimo su delfiniais užsiėmimai tinka kiekvienam, kuris išgyvena sunkias gyvenimo situacijas. Delfinai turi neįtikėtinų sugebėjimų jausti emocijas ir suprasti gestus. Jie prašo dėmesio kreipdamiesi į žmones, žaismingai mėtydami kamuolį ar aptaškydami vandeniu. Delfinų terapijos centro tyrimai rodo, kad tėvams stebint, kaip vaikas bendrauja su delfiniais, geriau jį pažįsta, ir taip formuojasi naujas stipresnis ir glaudesnis tarpusavio ryšys.

Dažniausiai delfinų asistuojama terapija visame pasaulyje taikoma pacientams, sergantiems autizmu, Dauno sindromu, hemofilija, vėžiu, fibroze, įgimtomis širdies ligomis, cerebriniu paralyžiumi, artritu, diabetu, depresija, AIDS, priklausomybe nuo narkotikų ar alkoholizmu. Tačiau, nepaisant pasaulinės praktikos, kiekvienu individualiu atveju būtina įvertinti galimą neigiamą poveikį dalyviui (dėl gyvūnų elgesio, šalto vandens, druskingumo ar galimų alerginių reakcijų). Beveik visose šalyse delfinų terapija visai netaikoma ir (arba) taikoma naudojant papildomas saugos priemones (pvz., neįlipant į vandenį) pacientams, sergantiems epilepsija, trapių kaulų sindromu, stoma (-omis), Dauno sindromu ar turintiems atvirų žaizdų.

GEBĖJIMŲ UGDYMO BENDRADARBIUJANT SU ŽIRGAIS PRASMINGUMAS

KODĖL ŽIRGAI YRA TOKIE UNIKALŪS?

Žirgas yra gyvybiškai svarbi žmonijos istorijos dalis, padedanti žmonėms judėti, tampanti grobiu, pasitarnaujanti užkariaujant žemes, naudojama kaip susisiekimo priemonė ir esantis visada lydinčiu draugu. Pirmoji rūšis buvo Eohippus (Hyracotherium), arba „aušros žirgas“, kurio raida truko 56 milijonus metų, kol tokiu gyvūnu, kurį žinome šiandien.

Žirgai yra bandos gyvūnai, kuriems patinka ganytis atvirose ganyklose. Iš prigimties jie smalsūs ir malonūs, atsargiai prisiartinantys prie žmonių, tačiau draugaujantys tik su tais, kurie jiems atsiveria. Naujausi antropologiniai tyrimai rodo, kad šiuolaikinis žirgas, arba *Equus caballus*, pirmą kartą buvo prijaukintas maždaug prieš 6000 metų [32]. Jau 460–377 m. pr. Kr. Hipokratas atkreipė dėmesį į žirgo gydomąją galią žmogui. Laimei, bėgant metams, žirgo, kaip terapinio gyvūno, vaidmuo tapo vis labiau žinomas ir peraugo į žirgų asistuojamą terapiją.

Terapinių žirgų treniravimas yra sudėtingas ir ilgas procesas. Tam reikia keleto darbuotojų žinių ir pastangų, priklausomai nuo terapijos organizacijos struktūros. Dažnai organizacija žirgus ir augina, jais rūpinasi, ir kartu moko juos tapti terapiniais gyvūnais. Šiam tikslui reikia žmogaus, kuris kasdien rūpintųsi žirgais ir prižiūrėtų jų aplinką. Profesionalias žirgų treniravimo programas vykdo treneriai.

ŽIRGŲ TERAPIJOS SAMPRATA

Šiandien yra daug tyrimų, įrodančių teigiamą žirgų asistuojamos terapijos poveikį žmonėms, turintiems įvairių psichinių ir motorinių sutrikimų. Tai ypač naudinga vaikams ir jaunuoliams su negalia. Žirgų terapijos rezultatų pavyzdžiai yra pagerėjusi miego ir poilsio kokybė, smulkioji ir stambioji motorika, taip pat su pažinimo, emocijų ir socialine sritimis susiję rodikliai, teigiamas poveikis pacientų šeimų gyvenimo kokybei. [33]

[32] Drager, M. (2015, November 20). Silver Charm. Encyclopedia Britannica, Prieiga per internetą: <https://www.britannica.com/topic/Silver-Charm>

[33] María Dolores Ayala, Andrea Carrillo, Pilar Iniesta, and Pedro Ferrer (2021), *Animals* (Basel). ; 11(12): 3527
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8698107/>

Tačiau kaip žirgų terapija veikia praktiškai?

Žirgų terapijos metu vyksta trys pagrindinės sąveikos su žirgu, siekiant pagerinti fizinę ir psichinę žmogaus būklę. [34]

1. Pirmoji sąveika vyksta būnant ant žemės. Tai reiškia buvimą šalia žirgo; laiko leidimą su juo arba su visa banda; jo lietimasis rankomis; karčių, uodegos ir kūno valymas; šėrimas maistu ir (arba) skanėstais; pratimų atlikimą ir treniravimąsi būnant ant žemės.
2. Antrasis sąveikos tipas yra buvimas ant žirgo nugaros. Tai apima jodinėjimą ir tam tikrų pratimų bei judesių atlikimą būnant ant žirgo nugaros.
3. Trečiasis tipas – žirgo valdymas, dažniausiai iš vežimo. Šis tipas suteikia galimybę bendrauti su žirgu tiems, kurie mažai juda ar turi kitų problemų.

Atsižvelgdami į žmogaus amžių ir būklę, žirgininkystės specialistai parenka tinkamiausią (-us) sąveikos tipą (-ius). Tinkanti visoms amžiaus grupėms ir įvairioms sąlygoms, žirgų asistuojama terapija gali būti socialinė, emocinė, pažintinė, fizinė, didinanti savigarbą. Sąlygos yra panašios į tas, kurioms gali turėti įtakos delfinų terapija ir šunų terapija. Profesinė bendruomenė dažniausiai skirsto terapiją į žirgų asistuojamą psichoterapiją, žirgų asistuojamą mokymąsi, terapinį jodinėjimą ir hipoterapiją. Fondas „Paint and Quarter Horse Foundation Bulgaria“ buvo įkurtas siekiant plėtoti ir teikti žirgų terapiją bei natūralias žirgų dresavimo priemones, skirtas dviem žirgų veislėms – paintui (angl. Paint Horse) ir kvorterui (angl. Quarter Horse) Šio fondo įkūrėjai pasirinko veisles, kurių protėviai buvo laukiniai Šiaurės Amerikos mustangai, dėl jų neproblemiško elgesio ir meilės žmonėms. Šios organizacijos žirgai auginami ūkyje, esančiame žemutiniuose kalnuose netoli Bulgarijos sostinės. Jie ganosi didelėse ganyklose prie upelio ir turi tiek šieno, kiek pajėgia suėsti. Tokia aplinka užtikrina, kad jie nesijaustų įkalinti nelaisvėje ir plėtotų visą savo potencialą. Šie žirgai treniruojami taikant „natūralaus jojimo meno“ metodą.

[34] Raduncheva, M. Guidelines in Youth in Equine-Assisted Therapy (2023),

Prieiga per internetą:

https://www.pqfbulgaria.org/files/ugd/5c651c_b3aa0641449146a5859b14add6e83b74.pdf

Šis metodas remiasi santykių su gyvūnu užmezgimu ir pagarbos žirgo orumui išlaikymu. Žirgas nėra verčiamas judėti ar atitinkamai elgtis naudojant virves, grandines ir žąslus (metalinę pertvarą žirgo burnoje, kad jį suvaldytų). Vietoj to, laikas investuojamas į kontakto užmezgimą ir pasitikėjimo stiprinimą, leidžiant žirgui sekti žmogų savo valia.

VAIKO GEBĖJIMŲ UGDYMAS BENDRAUJANT SU ŽIRGU

Fondas „Paint and Quarter Horse Foundation“ yra pirmoji ir vienintelė organizacija Bulgarijoje, kurią sertifikavo Vaikų apsaugos agentūra, vaikams siūlanti žirgų asistuojamą terapiją. Apskritai žirgų terapija šalyje yra nepakankamai reglamentuojama, ir net neprofesionalai gali siūlyti šias paslaugas. Klientams tai gali kelti pavojų, jei paslaugų teikėjai nėra pakankamai patyrę. „Paint and Quarter Horse Foundation“ terapeutai vadovaujasi Tarptautinės terapinio jojimo profesionalų asociacijos nurodymais.

Žirgams asistuojant, organizacija siūlo nemokamą terapinę jodinėjimo programą vaikams ir jaunuoliams su negalia. Organizacijos programos pacientai, kurių amžius nuo 6 iki 13 metų, kovoja su įvairiomis ligomis, tokiomis kaip autizmo spektro sutrikimas, epilepsija, Dauno sindromas, hiperaktyvumas, dėmesio trūkumo sutrikimas. Manoma, kad žirgų asistuojama terapiją daro didelį teigiamą poveikį minėtų būklių pacientams.

Viena iš Bulgarijos „Paint and Quarter Horse Foundation“ fondo terapeutų pasidalijo savo istorija apie mažą berniuką, sergantį autizmo spektro sutrikimu ir hiperaktyvumu, kuris ką tik pradėjo terapinio jojimo užsiėmimus, siekiant pagerinti jo būklę.

„Berniukui buvo 6 metai, kai jis atėjo pas mus. Dėl savo būklės jis negalėjo atlikti kai kurių dalykų, būdingų jo amžiaus vaikams, pavyzdžiui, negalėjo piešti. Nežinojome, ar jam tikrai patiko jo draugas žirgas. Tačiau vos po keturių užsiėmimų jis grįžęs namo nupiešė žirgą. Tai buvo didelis mūsų mažojo paciento proveržis. Tai iliustruoja emocinį ryšį, kurį berniukas užmezgė su žirgu. Šio ryšio tvirtumo mes negalėjome nustatyti, kol įkvėpimas, kurį vaikas patyrė iš žirgo, nepaskatino jo vystymosi.“

Kokia tikra, atpalaiduojanti ir džiaugsminga akimirka liesti ir šukuoti šiltą žirgo kailį. Žirgo kūno temperatūra yra šiek tiek aukštesnė nei žmogaus: 38°C. Vien tik stovėti šalia žirgo gali būti malonu, klausantis jo kvėpavimo, kuris yra tik 8–16 įkvėpimų per minutę. Kita vertus, buvimas ant žirgo nugaros naudingas visam žmogaus organizmui, daugiausia stuburui ir nugaros raumenims. Kai žmogus artimai bendrauja su žirgu, gyvūnas gali pajusti žmogaus tikrąją prigimtį, nepaisydamas visuomenės išankstinių nuostatų apie amžių, lytį, sveikatos būklę, socialinę padėtį, pasiekimus ir kt. Specialisto vadovavimo dėka žmogui sugrąžinama savimonė ir savo esybės bei emocijų suvokimas.

Jaunas žirgas sveria apie 350 kilogramų – tiek, kiek suaugęs delfinas. Subrendęs tam tikrų veislių žirgas gali užaugti iki 1000 kilogramų. Sunku įsivaizduoti, kad toks didelis gyvūnas gali bijoti mažų žalos nedarančių dalykų, pavyzdžiui, spalvotų kamuoliukų. To priežastis – žirgo, kuris gamtoje yra kitų grobis ir visada turi tikėtis pavojaus, reakcija „kovok arba bėk“. Gyvendamas tarp žmonių, žirgas turi įvertinti kiekvieną aplinkos aspektą, kad įsitikintų savo saugumu. Pasirūpinti, kad žirgas būtų susipažinęs su įvairiais dalykais ir reaguotų ramiai, yra viena iš užduočių ruošiantis tapti terapiniu gyvūnu. BUSTA projekto metu vaikai iš Sofijos Demokratinės mokyklos buvo įtraukti į tokius mokymus. Fondas „Paint and Quarter Horse Foundation“ kartu su Demokratinio ugdymo bendruomenės (CDE) mokykla sukūrė įgūdžių ugdymo programą. CDE mokiniai pradėjo ugdyti savo įgūdžius „Paint and Quarter Horse Foundation Bulgaria“ ūkyje, susipažindami su vieta ir žirgais, taip pat su įvairiais negalių tipais. Penkių apsilankymų metu jie stebėjo ir dalyvavo terapijos užsiėmime pagal programą „Nemokamas terapinis jojimas vaikams su negalia“; sugalvojo ir išbandė naujus žaidimus, kuriuos būtų galima žaisti terapijos užsiėmimų metu; stebėjo žirgų bandas ūkyje; iš ganyklos atsivedė žirgus treniruotėms; treniravosi su apmokytu žirgu ir su žirgu ant desensibilizuojančios treniruočių platformos. Visa veikla apėmė mokinių pasirengimą, diskusijas ir tolesnius apmąstymus. Norint pradėti įgūdžių ugdymo procesą tarpusavyje bendradarbiaujant terapijos asociacijai ir mokyklai, partnerystė turėtų prasidėti nuo asmenų, atsakingų už mokinių dalyvavimo organizavimą, paskyrimo.

Reikėtų organizuoti mokinių vizitą į terapinių žirgų auginimo ir treniravimo vietą. Tai suteiktų galimybę visiems pažinti vieni kitus, o mokiniai patirtų, kaip patogiai jie jaučiasi šalia žirgų ir jų aplinkoje. Kasdienės veiklos ir mokymų demonstravimas padėtų mokiniams ir treneriams suprasti, kaip mokiniai gali įsitraukti. Dažnai tai priklauso nuo treniruojamų žirgų skaičiaus ir jų pasiekto lygio. Vėliau patartina įtraukti mokinius ir trenerius į programos ir jos ypatybių kūrimą: projektuoti veiklos tipus, kurių mokiniai galėtų ir norėtų imtis, vizitų reguliarumą, visų dalyvaujančių asmenų teises ir pareigas. Tai suteiktų tiek mokyklai, tiek terapinių gyvūnų asociacijai aiškios struktūros pojūtį, atsižvelgiant į abiejų šalių lūkesčius ir indėlį į procesą. Toliau vykdant veiklas, turėtų būti atliekami reguliarūs stebėjimai, siekiant įvertinti mokinių grįžtamąjį ryšį ir padarytą pažangą.

Mokiniai taip pat gali būti įtraukti į kasdienę žirgų priežiūrą. Vadovaujant specialistui, šios veiklos galėtų būti tokios: žirgų šėrimas, tvartų ir ganyklų priežiūra, žirgų valymas ir laiko leidimas su jais. Mokinių įtraukimas į terapinių žirgų treniravimą gali skirtis priklausomai nuo konkrečių terapinių gyvūnų asociacijos programų. Keli pavyzdžiai: desensibilizuojančios mokymo programos, žirgų jaunikių treniravimo pirmaisiais mėnesiais programos, žirgų asistuojamos veiklos, skirtos specialiųjų poreikių turintiems žmonėms, programų kūrimas. Bendradarbiavimas BUSTA projekto įgyvendinimo metu buvo reikšmingas ir fondui „Paint and Quarter Horse Foundation“:

- Trenerė gavo vertingų atsiliepimų apie žaidimus, žaidžiamus terapijos užsiėmimų su specialiųjų poreikių vaikais metu. Kadangi CDE mokiniai yra šių vaikų bendraamžiai, buvo naudinga suprasti, kurie dalykai labiausiai ir mažiausiai įtraukia ir teikia malonumą.
- Trenerė išplėtė desensibilizavimo programą treniruodama vieną iš terapinių žirgų. Šiam žirgui buvo svarbu patirti bendravimą su dideliu būriu vaikų ir jaustis šalia jų maloniai.
- Vieno iš vaikų terapija pagal programą „Nemokamas terapinis jojimas vaikams su negalia“ buvo papildyta socializacija, bendravimo įgūdžių ugdymu, pasitikėjimo vaiko gebėjimais ir žiniomis tarp bendraamžių įtvirtinimu, priėmimo ir įtraukimo jausmo didinimu.
- Organizacija padidino savo žinomumą CDE bendruomenėje ir užmezgė ilgalaikius santykius su jos nariais.

- Organizacija įgijo patirties organizuojant užsiėmimus gausiam įvairaus amžiaus mokinių būriui.

CDE mokyklos vaikai turėjo galimybę suvokti netreniruoto žirgo nerimą ir dirbti kartu su juo, siekdami kad gyvūnas suprastų, jog spalvoti rutuliai nekelia pavojaus. Šiuo atveju žirgas treniruotės metu bendradarbiavo su kitu labiau patyrusiu žirgu, kad šis suteiktų jam dar daugiau pasitikėjimo. Aplink žirgus buvo išmėtyti spalvoti kamuoliai. Treniruojamas žirgas pirmiausia susirūpino kamuoliais. Mokiniai ir treneriai priėjo prie žirgo, bandė su juo bendrauti ir perteikti, kad kamuoliai nekelia pavojaus. Mokiniai turėjo išlikti ramūs ir bandyti perduoti savo žinutes neverbaliniu būdu pagal savo kūno padėtį, judesius ir energiją. Šis dvipusis bendravimo procesas yra ne tik mokymo proceso, bet ir terapijos esmė. Projekto BUSTA metu mokiniai suprato, kad žirgas nemoka kalbėti, todėl žmonės turi įsisąmoninti visus kitus bendravimo būdus. Šis įgūdžių rinkinys lengvai pritaikomas visose kasdienio gyvenimo srityse. Klientams, turintiems tam tikrų ypatybių, tai yra būdas išreikšti emocijas ir mintis kitiems suprantamu būdu. Tai tik viena svarbi įgūdžių ugdymo procesų dalis, vykstanti žirgų asistuojamos terapijos metu. Panašiai kaip ir kitos gyvūnų asistuojamos terapijos, žirgų pagalba turi tam tikrų apribojimų ir kai kuriais atvejais jos reiktų vengti, pavyzdžiui, smegenų cistų, stuburo traumų, alergijų ir kt. Apskritai tai puikus būdas užmegzti ryšį su gyvūnu, fiziškai ir protiškaai tobulėti bei mėgautis.

GEBĖJIMŲ UGDYMO BENDRADARBIAUJANT SU ŠUNIMIS PRASMINGUMAS

KODĖL ŠUNYS YRA TOKIE UNIKALŪS?

Manau, kad visi žinome posakį „šuo yra geriausias žmogaus draugas“. Atrodo, kad visuomenėje, kurioje naminių gyvūnų populiacija yra įvairi, daugelyje šeimų šunys tvirtai užimą svarbią vietą. Anksčiau šunys dažnai buvo laikomi partneriais ir turėjo konkrečius vaidmenis bei užduotis, kad padėtų savo žmonių šeimai. Šiais laikais daugelis šunų veislių pasikeitė: nuo konkrečių tikslų, pavyzdžiui, medžioklės, saugojimo, kvapų užuodimo ir kt., link šunų veislių, kurios dažniausiai mėgausis savo gyvenimu namuose be konkrečių užduočių. Įvykus šiam pokyčiui, daugeliui žmonių tapo patraukliau įsigyti šunį.

Kadangi šunys yra labai interaktyvūs ir gyvenantys šalia mūsų, žmonių, žmonės jaučia didelį norą susisieti ir net dirbti kartu su šunimis. Šunys istoriškai visada buvo žmonių palydovai, o jų ryšį galima atsekti iki priešistorinių laikų [1]. Šunys vaidino įvairius vaidmenis žmonių bendruomenėse – nuo medžioklės ir ganymo iki sargybos ir draugystės – jie buvo būtini žmogaus išlikimo ir pažangos veiksniai. Senovės civilizacijos, tokios kaip egiptiečių, graikų ir romėnų, gerbė ir vertino šunis už jų ištikimybę ir gebėjimus. Istorijos tėkmėje jie evoliucionavo ir tapo socialiniais gyvūnais, nesvarbu, ar tai būtų medžioklė, ar vienas kito saugojimas ir pan. Šis įgimtas jausmas, kartu su jų pagarbiu elgesiu, leidžia jiems lengvai integruotis į žmonių šeimą, nesvarbu, ar tai būtų glaudūs santykiai, dresavimas rengiant apsigyventi namuose ar gerai išauklėti, pasiekti simbiozinius tikslus, pavyzdžiui, judrumą, triufelių ieškojimą ir pan., ar net patenkinti šeiminių poreikių, kurio mums, žmonėms, reikia.

Artemidė ir šuo. Romėnų kopija, I a., pagal IV a. pr. Kr. graikų originalą, Roma, Vatikano muziejai.

Prijaukinimo procesas paskatino žmonių ir šunų emocinius ryšius. Kai šunys prisitaikė gyventi žmonių aplinkoje, jie prisitaikė prie žmogaus emocijų ir išmoko reaguoti į žmonių demonstruojamus ženklus. Tyrimai parodė, kad šuns ir žmogaus sąveika yra abipusiai naudinga, nes padidina oksitocino hormono gamybą, skatinant socialinius ryšius ir prisidedant prie bendros gerovės, o kartu mažinant kortizolio, streso hormono, kiekį. [35]

[35] Marshall-Pescini, S., Schaebs, F. S., Gaugg, A., Meinert, A. A., Deschner, T., & Range, F. (2019). The role of oxytocin in the Dog–Owner relationship. *Animals*, 9(10), 792. <https://doi.org/10.3390/ani9100792>

Galėtume užduoti sau klausimą: „Kodėl tiek daug namų ūkių laiko šunis“? Priežasčių tiek daug, kad jas būtų sunku išvardyti. Tačiau empatiškas rūpestis neabejotinai yra viena iš priežasčių, dėl kurių mes taip glaudžiai bendraujame su šiais jausmingais palydovais. Šunys puikiai prisitaiko prie nuotaikos ir instinktyviai išreiškia „palaikymą“, kad ir kokia būtų mūsų dvasios būseną: laimė, liūdesys, pyktis, nekantrumas ir t. t. Minėtas empatiškas rūpestis būna skirtas net ir fizinę/ psichologinę negalią turintiems žmonėms.

Augintinis gali suteikti beribę meilę ir besąlygišką pritarimą. Daugelis žmonių pastebėjo, kad augintiniai patenkina gyvybiškai svarbius emocinius poreikius. Jie suvokia, kad besirūpindami gyvūnu jie gali priimti pasaulio tikrovę, rūpesčius, žmonių triūną, pasiaukoti bei patirti intensyvius emocinius santykius. Savęs suvokimą esant vertingu asmeniu galima suformuoti ir netgi sustiprinti žinant, kad augintiniai juos myli mainais į tai, kad jie jais rūpinasi. Ryšys tarp žmogaus ir augintinių priklauso nuo gyvūnų bendrų savybių ir abipusio prierašumo poreikio. Dėl unikalių savybių šiandien šunys ypač tinka terapinei intervencijai. Šunys turi nuostabų gebėjimą jausti ir reaguoti į žmogaus emocijas, taip pat gali pastebėti subtilius kūno kalbos ir balso tono ženklus, puoselėdami empatiją ir emocinį supratimą. [36] Be to, dėl ypatingų savybių jie tinka teikti pagalbą ir terapiją uždaroje patalpoje, gali lydėti žmones šiems atliekant kasdienes užduotis, teikti pagalbą ir būti šalia.

ŠUNŲ TERAPIJOS SAMPRATA

Įrodyta, kad žmonių ir šunų sąveika yra naudinga iš skirtingų perspektyvų. Visų pirma, terapinėje aplinkoje, kurioje dalyvauja žmonės su psichikos ar fizine negalia, šunų ypatybės ir savybės yra ypač svarbios siekiant sukurti saugią aplinką, patenkinti poreikius ir skatinti visapusišką gerovę.

[36] Barber, A. L. A., Randi, D., Müller, C. A., & Huber, L. (2016). The processing of human emotional faces by pet and lab dogs: evidence for lateralization and experience effects. PLOS ONE, 11(4), e0152393. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0152393>

Šunų dresūra suteikia daug galimybių mokiniams ugdyti įgūdžius. Nesvarbu, ar tai būtų šunų baimės įveikimas, lyderystės įgūdžių ugdymas ar kantrybės ugdymas, ši veikla teikia įvairiapusę ir transformuojančią mokymosi patirtį. Be to, šunų dresūros pritaikomumas ir prasmingumas išskiria ją iš kitų gyvūnų asistuojamų veiklų, tokių kaip delfinų ar žirgų terapija.

Šunų baimės įveikimas

Mokiniams, kurie bijo šunų, šunų dresūra gali būti terapinė priemonė. Išmokę suprasti šiuos gyvūnus ir su jais dirbti, mokiniai gali palaipsniui įveikti savo baimę, ugdyti pasitikėjimą ir emocinį atsparumą.

Įgūdžių ugdymo lankstumas

Kitaip nei delfinai ir žirgai, šunys gali būti mokinio kasdienio gyvenimo dalis. Jie gali būti namuose, mokyklose ir miesto aplinkoje. Šis nuolatinis buvimas suteikia galimybę nuolat tobulinti įgūdžius ir užtikrinti, kad išmoktos pamokos būtų lengvai pritaikomos.

Lyderystės įgūdžiai ir ribos

Dresuojant šunį reikia tvirto vadovavimo ir ribų supratimo. Mokiniai mokosi, kaip pasitikėti savimi ir nustatyti aiškias ribas šuniui. Tai lemia esminius lyderystės įgūdžius, kuriuos galima pritaikyti įvairiuose gyvenimo aspektuose.

Kantrybės ugdymas

Šuns dresūra yra kantrybės pamoka. Šunys neišmoksta akimirksniu, o mokiniai turi ištvirti šį procesą. Ši įgūdžių lavinimo veikla įdiegia gilų kantrybės ir atkaklumo jausmą.

Besikeičiantys požiūriai į šunis

Dresuojant šunis žmonėms su negalia, keičiasi mūsų požiūris į santykius su šiais gyvūnais. Tai nutolina nuo šunų turėjimo paskirties siekti save pamaloninti ir skatina bendradarbiavimo partnerystę su gyvūnais, pripažįstant, kokį didelį poveikį šunys gali turėti gerinant žmonių su negalia gyvenimo kokybę.

Laikas vienuoje ir geresni įpročiai

Leisdami laiką vieni su šunimi, mokiniai gali apmąstyti savo elgesį ir įpročius. Šunys yra neįtikėtinai įžvalgūs ir gali atspindėti jų šeimininko emocinę būseną. Šis unikalus ryšys skatina mokinius labiau suvokti save ir keisti savo elgesį namuose teigiama linkme, o kai kuriais atvejais tai gali būti taikoma ir situacijose, kai jokie kiti pedagogai, nepriklausantys šeimai, neturi tam įtakos.

Socializavimasis dresuojant palaipsniui

Laipsniškas šunų dresūros pobūdis skatina mokinius bendrauti tiek su šunimi, tiek su kitais žmonėmis iš jų gyvenamosios aplinkos. Tai ne tik pagerina jų tarpasmeninius gebėjimus, bet ir skatina bendruomeniškumo jausmą bei teikiamą paramą dresavimo aplinkoje.

Meilus palydovas ir emocinė raida

Šunys yra meilūs palydovai, kurie gali padėti mokiniams išsiugdyti svarbius socialinius įgūdžius, tokius kaip empatija, užuojauta ir emocinis intelektas. Šis holistinis požiūris į įgūdžių ugdymą peržengia pažinimo ribas ir ugdo emocinę mokymosi pusę.

Specialiai pritaikytas dresavimas

Mokinių skatinimas būti smalsiais ir pažinti negalias aktyviai ir veiksmingai prisideda prie specialiųjų poreikių turinčio žmogaus gyvenimo gerinimo. Dresuojant šunis žmonėms su negalia, reikia giliai suprasti konkrečius būsimąjo naudos gavėjo poreikius. Mokiniai turi pritaikyti savo dresavimo metodą, kad atitiktų unikalius asmens su negalia poreikius, skatintų problemų sprendimą ir gebėjimą prisitaikyti. Mokinių smalsumo negalios tema ugdymas yra raktas į sėkmingų įtraukusių klasių ir bendruomenių kūrimą.

Kūrybinio mąstymo galimybės

Naujų dresavimo žaidimų ir metodų kūrimas suteikia daug galimybių kūrybiškam mąstymui lavinti. Mokiniai gali tyrinėti novatoriškus būdus, kaip dresuoti ir įtraukti šunis, išplėsdami savo problemų sprendimo gebėjimų ribas.

Šunų dresūra – tai įvairiapusė įgūdžių lavinimo veikla, kuri neapsiriboja gudrybių mokymu ar paklusnumu. Tai suteikia mokiniams galimybę įveikti savo baimes, išsiugdyti esminius gyvenimo įgūdžius, užmegzti gilius, bendradarbiavimo santykius su gyvūnais, suartinti mokinius ir asmenis su negalia ir ugdyti savigarbą, padėjus kitam asmeniui, kuriam reikia pagalbos. Lankstumas, socializacija ir emocinis ryšys paverčia tai prasminga ir transformuojančia patirtimi, galinčia praturtinti mokinių, šunų, su kuriais jie dirba, ir specialiųjų poreikių turinčių asmenų gyvenimus.

Šunys gali būti mokomi vykdyti komandas ir paprastus įsakymus, taip pat išlaikyti ramų elgesį ir reaguoti į žmogaus emocijas. Šunų asistuojamos terapijos intervencija gali būti pritaikyta pagal individualius poreikius ir gydymo tikslus. Todėl šunų dresavimas yra specializuotas ir orientuotas į paklusnumo, socializacijos, gebėjimo dirbti įvairiose situacijose ugdymą.

Terapinių šunų tipai

- ♦ Šuo asistentas lauke: skirtas padėti riboto judumo asmenims arba sergantiems ligomis, daugiausia atvirose/ viešose erdvėse. Būsimieji šeiminkai turi mokėti duoti šuniui įsakymus, gyventi pakankamai aktyvų gyvenimą, kad patenkintų ir pasirūpintų šunų poreikiais.
- ♦ Institucijoje asistuojantis šuo: yra specialiai išmokytas teikti pagalbą įstaigoje: mokykloje, jaunimo centre, pagyvenusių žmonių centre ir kt.
- ♦ Šuo asistentas namuose: gali padėti namuose esantiems riboto judumo ar kitomis ligomis sergantiems asmenims.

DYADIS Belgijoje dresuoja ir paskiria šunis asistentus jau daugiau kaip 25 metus. Asociacija nusprendė dirbti daugiausia su auksaspalviais ir Labradoro retriveriais, nes šių veislių šunys yra ramūs ir bendraujantys, ypač tinkantys atsiminti įsakymus ir specializuojasi daiktų suradimo srityje. Per visus šiuos metus buvo galima tiesiogiai stebėti socialinę, emocinę, pažintinę ir fizinę naudą, kurią šuo asistentas gali suteikti specialiųjų poreikių turinčiam asmeniui, prisidedamas prie jo autonomiškumo ir savarankiškumo bei gerovės apskritai.

Kaip dresuoti šunį asistentą?

1. Šunų atranka: šuniukai atrenkami nuo 2 mėnesių amžiaus atsižvelgiant į fizines savybes (tvirtas sudėjimas, nėra paveldimų ligų) ir elgesį (lankstus, subalansuotas charakteris ir kt.). Kas 6 mėnesius „Dyadis“ atrenka šešis naujus šuniukus.
2. Socializacija priimančioje šeimoje: nuo 2 iki 18 mėnesių šuniukai socializuojami globėjų šeimoje, kuri yra atsakinga už jų supažindinimą su išoriniu pasauliu (triukšmu, ėjimo tempu, rutina ir kt.). Mėnesio laikotarpyje priimančios šeimos dalyvauja dviejuose dresavimo kursuose su „Dyadis“ treneriu.
3. Intensyvus dresavimas mokymo centre: nuo 18 mėnesių iki 2 metų šunys intensyviai dresuojami „Dyadis“ dresūros centre. Treneriai kasdien dirba su kiekvienu šunimi, kad užbaigtų jų dresavimo procesą ir šie taptų šunimis asistentais.
4. Naujos šeimos suradimas: paieška vyksta dviem etapais: iš pradžių potencialūs kandidatai kviečiami bendrauti su skirtingais šunimis „Dyadis“ patalpose, o po savaitės kandidatas gali pradėti individualiai bandyti bendrauti ir įsitikinti, kaip jie sutaria tarpusavyje.
5. Šunų ir jų šeimininkų stebėjimas: paskyrę šunį asistentą, „Dyadis“ stebi naująjį šeimininką ir, jei prireikia, įsikiša suteikdami papildomą mokymą.

VAIKO GEBĖJIMŲ UGDYMAS BENDRAUJANT SU ŠUNIMI

Dresuojant šunį asistentą, reikia nuoseklios ir specializuotos sąveikos, kuri sudarytų galimybę jam įgyti įgūdžių, būtinų savo pareigoms atlikti. Šio proceso metu dresuotojo ir šuns santykiai prasideda pratinant prie kasdienės rutinos, kuri atitinka šuns poreikius ir užtikrina jo gerovę. Po to, lydimi dresuotojo, šunys pradeda susipažinti su aplinka patalpų viduje ir lauke, bendrauja su kitais žmonėmis ir šunimis. Kad galėtų atlikti šį mokymosi procesą, šunys turi išmokti atpažinti ir vykdyti konkrečių komandų sekas.

BUSTA projekto metu Aika (vienas iš „Dyadis“ šunų) buvo pakviestas į BOS mokyklą ir patyrė visą mokymosi kelią su vienu mokiniu. Be to, vienas mokinys pasisiūlė priimti Aiką į savo namus, kad užbaigtų mokymus. Grupė 8 iki 12 metų amžiaus mokinių savanoriškai pasirinko būdą, kaip ir ar apskritai bendrauti su šunimi klasėje, mokėsi įtvirtinti savo ribas ir gerbti šunų erdvę. Panašiai ir demokratinėje „Galimybių medžio“ (pranc. l'Arbre des Possible) mokykloje buvo dresuojamas šuniukas, o mokiniai savo ruožtu patyrė tokį pat atradimų, derybų dėl erdvės ir įgūdžių ugdymo procesą.

Terapinis šunų dresavimas suteikia daugybę tarpdisciplininio mokymosi galimybių: skatina tyrinėti keletą įvairių dalykų, skatina tarpdalykinius ryšius, praturtinančius mokinių ugdymo(si) patirtį. Pritariant vaiko sąveikai su šunimi, galima pastebėti abipusę naudą, kurią ji suteikia mokymosi proceso metu. Poveikis priklauso ne nuo tikslo veiklos atkartojimo, o nuo pasiekiamų mokymosi tikslų ir individualizuotų kūrybinių strategijų jiems pasiekti.

Šunų dresūra – tai įvairiapusė įgūdžių lavinimo veikla, kuri neapsiriboja gudrybių ar paklusnumo mokymu. Mokinių bendravimas su šunimis suteikia jiems galimybę suprasti ir galiausiai įveikti savo baimes, išmokti tvirtinti ir gerbti ribas bei ugdyti smalsumą ir supratimą įtraukties ir negalios tema. Dresavimo lankstumas, o kartu ir socializacijos procesas tarp mokinių ir šunų bei supančios bendruomenės leidžia užmegzti autentiškus ryšius, prisidedant prie prasmingų ir transformuojančių mokymosi patirčių puoselėjimo. Mokiniai turi pritaikyti savo mokymo metodus taip, kad atitiktų būsimo kliento poreikius, tyrinėdami novatoriškus šunų dresavimo ir įtraukimo būdus ir išplėsdami savo gebėjimo spręsti problemas ribas.

Mokinių ir šunų sąveikos procesas taip pat turi teigiamos įtakos ugdant jų savigarbą ir pasitikėjimą savimi, nes jie išmoksta tvirtai išreikšti savo poziciją ir šuniui nustatyti aiškias ribas. Tai ugdo esminius lyderystės įgūdžius, kuriuos galima pritaikyti įvairiuose gyvenimo aspektuose.

Pavyzdžiui, šunų bijantiems mokiniams ši dresūra gali būti terapinė priemonė. Išmokę suprasti šiuos gyvūnus ir su jais dirbti, mokiniai gali palaipsniui įveikti savo baimę, ugdyti pasitikėjimą ir emocinį atsparumą. Be to, šunų, kurie bus naudingi žmonėms, turintiems specialiųjų poreikių, dresavimas skatina apmąstyti mūsų santykius su šiais gyvūnais ir jų poveikį mūsų gyvenimui. Mokiniai taip pat galėtų apmąstyti ir diskutuoti apie gyvūnų vaidmenį ir jų teises, keldami diskusijas apie perspektyvos pokytį nuo šuns laikymo tik tam, kad pamalonintų save, link labiau bendradarbiavimo grįstos partnerystės.

Galiausiai, šuns asistento integravimas į mokymosi aplinką, pvz., mokyklą, gali paskatinti mokinius būti smalsius, norinčius sužinoti apie negalias ir kaip aktyviai ir veiksmingai prisidėti prie specialiųjų poreikių turinčio asmens gyvenimo gerinimo. Tai savo ruožtu turi teigiamą poveikį kuriant įtraukias klases ir bendruomenes.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ UGDYMO BENDRADARBIAUJANT SU TERAPINIAIS GYVŪNAIS INTEGRAVIMO GAIRĖS, SKIRTOS MOKYKLOMS

Įgūdžių ugdymo veiklos integravimas mokyklose įgyvendinant iniciatyvas, apimančias terapinių gyvūnų dresavimą, yra novatoriška idėja, suteikianti unikalią platformą visapusiškam mokinių vystymuisi.

Gyvūno dresavimas, kuris bus naudingas specialiųjų poreikių turinčiam asmeniui, gali suteikti galimybę ugdyti įgūdžius taikant tarpdalykinį mokymąsi ir atliekant praktinę veiklą.

Mokiniams tai yra naudinga edukacinė patirtis, skatinanti jų domėjimąsi ir smalsumą, taip pat problemų sprendimo įgūdžius ir kritinį mąstymą. Suprasdami su negalia, specialiaisiais poreikiais ir atskirtimi susijusią dinamiką, mokiniai gali tapti aktyviais įtraukties dalyviais, ugdančiais savo savigarbą ir pasitikėjimą. Norint įgyvendinti iniciatyvą, kuri sujungia mokinius ir su terapinių gyvūnų centru, gali prireikti imtis tam tikrų priemonių, kad būtų užtikrinta visa šios patirties nauda.

Aktyvus mokinių dalyvavimas yra šios veiklos sėkmės pagrindas. Mokiniai turi savanoriškai ir aktyviai įsitraukti į visus mokymo proceso aspektus – nuo planavimo ir vykdymo iki savo patirties apmąstymo.

Šis praktinis požiūris skatina gilų ryšį tarp mokinių ir gyvūnų. Tačiau mokinių dalyvavimas negali būti priverstinis ar kaip prievolė, todėl tiems mokiniams, kurie nenori dalyvauti šioje veikloje, reikia suteikti laisvą pasirinkimą nedalyvauti tiesiogiai, bet turėti galimybę būti stebėtojais. Ne visų vaikų mokymosi stilius yra vienodas, kaip ir atsakomybės ar tiesioginio kontakto troškimas yra nevienodas.

Galiausiai taip pat svarbu įvertinti gyvūnų dresavimo įtaką mokinių įgūdžių ugdymui. Mokinių skatinimas apmąstyti savo patirtį ir aiškiai įvardinti savo mokymąsi yra esminis mokymosi proceso aspektas, skatinantis kritinį mąstymą ir savimone.

Įgūdžių ugdymo integravimas mokyklose bendradarbiaujant su gyvūnais gali tapti potencialia ir transformuojančia patirtimi mokiniams. Laikydami šiuo gairių, pedagogai gali užtikrinti, kad šios programos būtų ne tik veiksmingos, bet ir praturtinančios, skatinančios asmeninį augimą ir ugdančios vertingus gyvenimiškuosius įgūdžius. Mokydamiesi dirbti su gyvūnais, mokiniai taip pat išmoka dirbti su savimi ir kitais, ugdydami emocinį intelektą, empatiją ir atsakomybės jausmą, kurie jiems bus reikalingi ateityje.

ĮGŪDŽIŲ UGDYMO PRASMINGUMAS

Įgūdžių ugdymo veiklos integravimas mokyklose yra labai svarbus siekiant skatinti tikrą visapusišką mokinių kompetencijų ir gebėjimų ugdymą, nes tai suteikia mokiniams esminių gebėjimų ir žinių, reikalingų asmeniniam augimui ir būsimai sėkmei. Ugdydami kritinio mąstymo, problemų sprendimo, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius, mokiniai geriau pasiruošia įveikti iššūkius, siekti savo interesų ir prisidėti prie visuomenės gerovės.

Vienas iš įgūdžių ugdymo veiklos įtraukimo į mokymo programą pagrindinių privalumų yra jų pritaikomumas realiame pasaulyje. Vykdydami projektus, kuriuose remiamasi praktine patirtimi, mokiniai įgyja žinių ir įgūdžių, tiesiogiai susijusių su praktine, kasdiene veikla, suvokia, kaip jų ugdymas(si) yra susijęs ne tik su pamokomis. Šis teorinio mokymosi ir taikymo praktikoje ryšys taip pat padeda ugdyti tikslo siekimo jausmą ir pasitikėjimą savimi, įgalina mokinius siekti užsibrėžtų tikslų ir daryti teigiamą įtaką savo gyvenimui ir bendruomenėms.

Mokinių mokymosi patirties praturtinimas veikla, kuri skatina jų susidomėjimą ir susieja teorines koncepcijas su konkretumu, suteikia jiems galimybę ugdyti pagrindines kompetencijas, o tai yra labai svarbu kuriant malonią ir interaktyvią ugdymo aplinką. Įgūdžių ugdymo veikla yra strateginis požiūris, kuris parengia mokinius ateities iššūkiams, skatina jų bendrą tobulėjimą ir suteikia išsilavinimą, kuris apima ne tik akademines žinias, bet ir išugdo visapusiškus asmenis, pasirengusius siekti sėkmės nuolat besikeičiančiame pasaulyje.

DEMOKRATINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMAS SKIRTINGOSE AMŽIAUS GRUPĖSE

Mokinių įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą yra praktika, kuri turėtų būti įgyvendinama ankstyvuojų laikotarpiu, t. y. pradinėje mokykloje, bet taip pat galėtų būti atliekama ir vėlesniuose etapuose. Sprendžiant įvairius klausimus, galima pasitikėti jaunų žmonių išmintimi, vadovautis naujovišku požiūriu. Šis procesas ne tik ugdo empatiją ir kantrybę, bet ir plečia mokinių pasaulėžiūrą. Nors saugumas ir finansinių išteklių paskirstymas dažniausiai išlieka mokyklos tarybos kompetencijoje, tačiau maistas, asmeniniai daiktai, išvykos į mokyklą ir pamokų tvarkaraščiai gali būti dalykai, prie kurių savo įžvalgomis norėtų prisidėti bet kokio amžiaus mokiniai. Taisyklių, garantuojančių kiekvieno išklausimą ir sąžiningą sprendimų priėmimą, nustatymas yra žingsnis link kuriamos aplinkos, kuri palaiko individualų vystymąsi ir grupės dinamiką. Tokios veiklos kaip BUSTA projektas suteikia galimybę mokyklų grupėms taikyti ir mokyti priimti bendrus sprendimus mažose grupėse, pavyzdžiui, klasėje. Tai nėra lengvas procesas, tačiau mokinių įtraukimas į sprendimų priėmimą gali duoti teigiamų rezultatų tiek mokiniams, tiek visai mokyklos bendruomenei.

Nauda visų amžiaus grupių mokiniams, dresuojantiems terapinius gyvūnus:

- ♦ *Emocinė gerovė:* Įrodyta, kad bendravimas su terapiniais gyvūnais sumažina stresą, nerimą ir pagerina bendrą emocinę savijautą. Mokiniai, kurie bendrauja su šiais gyvūnais, gali išmokti efektyviai valdyti savo emocijas ir sukurti pasirūpinimo savimi strategijas.

- ♦ *Empatija ir užuojauta*: Darbas su terapiniais gyvūnais ugdo mokinių empatiją ir užuojautą. Jie išmoksta suprasti gyvūnų ir specialių poreikių turinčių asmenų, kuriems gyvūnai yra mokomi tarnauti, poreikius ir jausmus, ir tai gali būti taikoma ugdant jų sąveiką ir požiūrį.
- ♦ *Atsakomybė ir priežiūra*: Gyvūnų priežiūra reikalauja atsakomybės ir įsipareigojimo. Mokiniai mokosi laikytis konkrečių taisyklių, rutinos, tinkamai prižiūrėti, užtikrinti gyvūnų gerovę. Tai ugdo atsakomybės jausmą ir atskaitomybę.
- ♦ *Bendravimo ir socialiniai įgūdžiai*: Bendravimas su terapiniais gyvūnais gali pagerinti bendravimo ir socialinius įgūdžius. Mokiniam gali tekti bendrauti su dresuotojais ar vedliais, kad suprastų gyvūnų poreikius, arba dalyvauti grupinėje veikloje kartu su gyvūnais, skatinant veiksmingą bendravimą ir komandinį darbą.
- ♦ *Kantrybė ir atsparumas*: Dresuojant terapinius gyvūnus, reikia kantrybės ir atsparumo, nes pažanga gali užtrukti ilgą laiką. Mokiniai mokosi išverti iššūkius, nesėkmes ir ugdo(si) kantrybę siekdami norimų rezultatų.
- ♦ *Dėmesys ir koncentracija*: Bendravimas su terapiniais gyvūnais gali padėti pagerinti mokinių dėmesį ir koncentraciją. Gyvūnai ramina, gali sustiprinti dėmesį ir padėti mokiniams susikaupti.
- ♦ *Sensorinė integracija*: Terapiniai gyvūnai gali padėti pojūčių suvokimo sunkumų patiriantiems mokiniams sensorinės integracijos veiklų metu. Sąveika su gyvūnais juos liečiant, kartu judant ar rūpinantis jų išvaizda gali padėti reguliuoti sensorines reakcijas.

SOCIALINIS DALYVAVIMAS IR ĮGŪDŽIŲ UGDYMAS

Mokyklų bendradarbiavimas su gyvūnų dresavimo centrais suteikia svarbią galimybę skatinti socialinį dalyvavimą ir integruoti įgūdžių ugdymo veiklą į ugdymo programą. Bendravimas su šiais gyvūnais puoselėja teigiamą ir įtraukią aplinką, šalina socialines kliūtis ir kuria mokinių tarpusavio ryšius.

Dalyvavimas dresavimo procese suteikia mokiniams galimybę ugdyti(s) vertingus įgūdžius: kantrybę, empatiją ir efektyvų bendravimą. Terapinė bendravimo su gyvūnais nauda yra išsamiai aprašyta. Mokyklos, kuriose dirba terapiniai gyvūnai, dažnai pastebi teigiamus mokinių emocinės savijautos pokyčius, įskaitant sumažėjusį streso lygį ir pagerėjusį emocinį reguliavimą. Įsitraukimas į gyvūno dresavimo veiklą, kuri bus naudinga negaliai ar specialiųjų poreikių turinčiam asmeniui, leidžia mokiniams labiau suprasti negalią ir imtis aktyvių veiksmų, siekiant įveikti galimas kliūtis, tampant aktyviu įtraukties proceso dalyviu. Šis patyrimu grįstas mokymasis koncentruojasi ne tik į tradicinius akademinis dalykus, bet ir prisideda prie visapusiško asmenų, siekiančių platesnės gyvenimo perspektyvos, tobulėjimo.

Apibendrinant galima teigti, kad terapinių gyvūnų integravimas į mokyklas suteikia dvejopą naudą, nes didina socialinį dalyvavimą ir yra galinga įgūdžių ugdymo priemonė. Šis novatoriškas požiūris į švietimą sukuria unikalią ir praturtinančią mokymosi aplinką, visapusiškai parengiančią mokinius iššūkiams, su kuriais jie gali susidurti ateityje.

Projekto BUSTA metu įgytų įgūdžių sąrašas:

- ♦ *Bendravimo įgūdžiai*: Įsitraukimas į socialinę veiklą leidžia mokiniams bendrauti su savo bendraamžiais, mokytojais ir kitais asmenimis, pavyzdžiui, su BUSTA projekte dalyvavusiais terapeutais, ir kalbėtis temomis, kurios praplečia jų įprastų interesų lauką. Tai padeda jiems ugdytis veiksmingus bendravimo įgūdžius, įskaitant aktyvų klausymąsi, aiškų idėjų reiškimą ir skirtingų požiūrių supratimą. Mokiniai taip pat ugdomi pasitikėjimą savimi ir savigarbą.
- ♦ *Bendradarbiavimas ir komandinis darbas*: Savanoriško mokinių dalyvavimo skatinimas kuria bendradarbiavimui palankią aplinką. Mokiniai mokosi bendradarbiauti vieni su kitais, kad pasiektų bendrą tikslą. Mokiniai mokosi susieti savo interesus ir įgūdžius, deleguoti užduotis ir siekti bendrų tikslų.
- ♦ *Empatija ir supratimas*: Bendravimas su įvairiomis žmonių grupėmis skatina empatiją ir supratimą. Mokiniai mokosi suprasti ir branginti įvairovę, ugdytis toleranciją ir priimti įvairovę mokykloje ir už jos ribų.

- ♦ *Kritinis mąstymas*: Terapinio gyvūno dresavimas suteikia galimybę mokiniams kritiškai mąstyti ir analizuoti situacijas įvairiais aspektais. Jie mokosi vertinti skirtingas nuomones, priimti pagrįstus sprendimus, kūrybiškai spręsti problemas.

Remiantis teigiama projekte dalyvavusių mokinių patirtimi, rekomenduojama užtikrinti tęstinumą tolesniam mokymuisi ir integruoti įgūdžių ugdymą mokyklose bendradarbiaujant su gyvūnais. Tai yra pagrindiniai gairėse mokykloms ar kitoms švietimo įstaigoms numatomi žingsniai, kuriuos galima bet kada koreguoti, atsižvelgiant į mokyklų galimybes ir vyriausybės paramą:

- ♦ atlikti gyvūnų dresavimo partnerių ir centrų paiešką. Institucijos gali ieškoti tokio specializuoto centro netoliese arba kitame šalies regione;
- ♦ įtraukti gyvūnų terapiją į švietimo sistemą. Pavyzdžiui, mokslo metų laikotarpiu mokiniai kas du ar tris mėnesius gali apsilankyti gyvūnų dresavimo centre;
- ♦ ieškoti finansinės paramos, pvz., projektų, rėmėjų ir pan. Tokiu atveju visi mokiniai iš tos pačios klasės galėtų nemokamai dalyvauti gyvūnų terapijos veikloje. Tai sumažintų mokinių socialinę atskirtį;
- ♦ kartu su centru organizuoti įgūdžių ugdymo užsiėmimus mokiniams be gyvūnų. Taip būtų ugdomi įvairūs įgūdžiai: bendravimas, bendradarbiavimas, empatija, atjauta, atsakomybė ir rūpestingumas, kritinis mokinių mąstymas;
- ♦ organizuoti mokinių dalyvavimą terapijoje su gyvūnais. Mokiniai būtų konsultuojami ir dalyvautų užsiėmimuose su profesionaliais gyvūnų dresuotojais;
- ♦ dokumentuoti grįžtamąjį ryšį apie veiklas. Tai gali būti pastebėjimai, refleksijos, individualūs interviu ir mokinių diskusijos. Mokytojai galėtų tai dokumentuoti, parašydami refleksiją ir pasidalydami savo patirtimi, rengdami pristatymus kitiems mokytojams, mokykloms ar įstaigoms.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ UGDYMO BENDRADARBIAUJANT SU TERAPINIAIS GYVŪNAIS INTEGRAVIMO GAIRĖS, SKIRTOS TERAPINIŲ GYVŪNŲ ASOCIACIJOMS

Gyvūnų terapijos asociacijos ir visos organizacijos, kurios yra susijusios su terapinių gyvūnų dresavimu ir suteikimu klientams, gali bendradarbiauti su mokyklomis ir švietimo įstaigomis, kad skatintų įgūdžių ugdymo iniciatyvas bendradarbiaujant su terapiniais gyvūnais. Užmegzdami ryšį su vaikais ir jaunuoliais, terapinių gyvūnų centrai gali didinti informuotumą apie socialines kliūtis ir įtrauktį, sustiprinti socialinio solidarumo ryšius ir ugdyti empatiją bei supratimą.

Be individualių įgūdžių ugdymo, mokyklų įtraukimas į terapinį gyvūnų mokymą skatina bendruomeniškumo ir įsitraukimo jausmą. Mokiniai dalyvauja veikloje, kuri praplečia klasės veiklų ribas, kurdami ryšį tarp mokyklos ir platesnės bendruomenės. Šis įsitraukimo jausmas kuria teigiamą mokyklos kultūrą ir skatina mokinius pamatyti savo ugdymosi svarbą realiame kontekste.

Gyvūnų dresūros centro perspektyva gali praturtinti mokinių mokymosi patirtį, o tai savo ruožtu gali praplėsti jų žinias apie gyvūnų elgesį, aktyviai dalyvauti dresuojant gyvūną, kuris padės asmeniui, turinčiam negalią ar specialiųjų poreikių.

Gyvūnų terapijos centrams svarbu bendradarbiauti su mokyklomis ir parengti planą, kuris palaipsniui supažindintų besidominčius mokinius su gyvūnų dresūra, struktūrizuotą šią veiklą bendradarbiaujant su mokiniais ir suteiktų erdvės apmąstymams, diskusijoms ir atsiliepimams.

Gyvūnų asociacijų nauda šiame procese yra tiek instituciniu, tiek vidiniu lygmenimis. Šiame procese terapinių gyvūnų asociacijos kaip institucijos išplės kontaktus su bendruomenėmis; plės savo galimybes bendradarbiauti su privačiomis ir viešosiomis įstaigomis; didins supratimą apie šią sritį; rinks lėšas. Institucijos viduje, terapijos gyvūnų asociacijos gali plėsti savo programas ir projektus; plėtoti naujus savo gyvūnų dresavimo metodus; raginti savo darbuotojus tobulinti savo darbo su vaikais ir jaunimu praktiką; suteikti savo treneriams naujų žinių; plėsti savo gyvūnų dresavimo programas; praturtinti gyvūnų, su kuriais jie dirba, dresavimo procesą.

Bendradarbiavimo su mokyklomis privalumų sąrašas:

1. Inkluzinės visuomenės kūrimas: Mokiniai ne tik mokosi apie negalią, bet ir ugdomi smalsumą bei atvirą požiūrį, kuris skatina juos tyrinėti ir prisidėti prie visuomenės poreikių tenkinimo už klasės ribų. Tai prisideda prie organizacijos naujos veiklos, kuria siekiama informuoti plačiąją visuomenę ir skleisti supratimą apie terapinių gyvūnų naudą asmenims, turintiems specialiųjų poreikių.
2. Žmogiškųjų išteklių išlaidų mažinimas: Mokiniai gali padėti terapinių gyvūnų organizacijoms sumažinti vienas didžiausių – žmogiškųjų išteklių ir laiko – išlaidas.
3. Sąmoningumo didinimas ir savanorių įsitraukimas: Didesnis matomumas mokyklose gali paskatinti didesnį informuotumą, netiesioginį poveikį, reklamą, skatinimą ir paaukotas sumas.
4. Organizacijos reputacijos gerinimas: Skatindamos labiau įtraukią visuomenę ir tapdamos aktyviais pokyčių dalyviais, organizacijos gali gauti daugiau paramos iš fondų, viešųjų aukų ar finansinės paramos.
5. Socializacija: Terapiniams gyvūnams naudinga bendrauti su mokiniais ir (arba) mokyklos aplinka.
6. Įkvepiančios naujos dresavimo idėjos: Mokiniai gali pasiūlyti naujoviškus dresavimo žaidimus ir veiklas, kurios gali praturtinti mokymo(si) procesą.
7. Ryšių puoselėjimas: Mokiniai gali užmegzti ilgalaikį palankų ryšį su terapiniais gyvūnais, paskatindami ir ateityje remti tokias terapinių gyvūnų organizacijas.
8. Kolektyvinio intelekto panaudojimas: Mokyklos gali suteikti galimybę kūrybiškai spręsti problemas, leisti mokiniams bendradarbiauti kuriant dresavimo žaidimus, atitinkančius konkrečius klientų poreikius, prisidėti organizacijai sprendžiant dresavimo iššūkį, susijusį su konkrečiu būsimojo kliento poreikiu.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ UGDYMO INTEGRAVIMO GAIRĖS

Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) apskaičiavo, kad maždaug 15 % pasaulio gyventojų, arba daugiau nei 1 milijardas žmonių, gyvena turėdami tam tikrą negalią. Negalios gali būti fizinės, jutiminės, proto ar psichinės sveikatos, o jų paplitimas skiriasi priklausomai nuo įvairių regionų ir demografinių rodiklių.

Nustatyti tikslų asmenų su negalia organizacijų skaičių visame pasaulyje yra sudėtinga dėl įvairaus šių organizacijų pobūdžio ir skirtingų negalios apibrėžimų. Nepaisant to, yra tūkstančiai su negalia susijusių NVO, gynimo ir paramos grupių bei tarptautinių organizacijų, kurios siekia patenkinti žmonių su negalia poreikius ir teises. Šios organizacijos daugiausia dėmesio skiria tokioms sritims kaip prieinamumas, įtrauktis, švietimas, užimtumas ir sveikatos priežiūra. Socialinė integracija prasideda tada, kai į specialiųjų poreikių turinčius žmones pradedama žiūrėti ne kaip į skirtingus, o į panašius. Specialiųjų poreikių turinčių vaikų gyvenimo kokybė priklauso nuo visuomenės požiūrio į asmenis su negalia ir taikomo priežiūros modelio ypatybių.

Asmenų su negalia mokyklų ir asociacijų bendradarbiavimas gali padėti spręsti įvairias problemas, su kuriomis susiduria žmonės su negalia:

- **Kova su diskriminacija ir stigma:** Žmonės su negalia dažnai susiduria su visuomenės diskriminacija ir stigma, kurios trukdo jiems visapusiškai integruotis į įvairius gyvenimo aspektus, įskaitant švietimą ir darbą. Pavyzdžiui, vaikai su negalia vis dažniau įtraukiami į bendrąjį ugdymą. Siekiant supažindinti negalią turintį vaiką su kitais mokiniais, svarbu, kad mokyklos bendradarbiautų su įvairiomis neįgaliųjų asociacijomis.
- **Nepakankamas prieinamumas:** Daugelyje aplinkų, įskaitant viešąsias erdves ir skaitmenines platformas, trūksta tinkamų prieinamumo funkcijų, ir tai riboja asmenų su negalia dalyvavimą.
- **Ribotos ekonominės galimybės:** Žmonės su negalia dažnai susiduria su kliūtimis įsidarbinti, susiduria su didesniu nedarbo lygiu ir mažesniu atlyginimu, lyginant su bendrąja populiacija.
- **Sveikatos priežiūros skirtumai:** Galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, įskaitant reabilitaciją ir pagalbines technologijas, gali būti apribota žmonėms su negalia, ir tai padidina sveikatos priežiūros skirtumus.
- **Ugdymo iššūkiai:** Įtraukusis ugdymas tebėra iššūkis, dėl kurio kyla kliūčių mokiniams su negalia gauti švietimo ir paramos paslaugas.

- ♦ Teisinės ir politikos spragos: Su negalia susijusių teisės aktų nenuoseklumas ir nepakankamas įtraukiosios politikos įgyvendinimas prisideda prie nuolatinių iššūkių asmenims su negalia.

Norint išspręsti šiuos iššūkius, reikia suderintų vyriausybių, bendruomenių ir organizacijų pastangų, siekiant skatinti įtrauktį, panaikinti diskriminaciją ir sudaryti galimybes asmenims su neįgalia visapusiškai ir lygiavertiškai dalyvauti visose gyvenimo srityse.

Rekomendacijos būsimam bendradarbiavimui ir veikloms:

- ♦ Mokyklos gali surengti įvairius susitikimus su asmenimis, turinčiais individualių poreikių, pavyzdžiui, susitikimą su regėjimo negalią turinčiu asmeniu. Šis žmogus galėtų papasakoti apie šią specifinę negalią, kaip jis gyvena, kaip prisitaiko prie aplinkos. Taip pat mokyklose galėtų būti vykdoma speciali veikla vaikams, pvz., Brailio rašto, gestų kalbos pristatymas ir pan. Tokias panašias veiklas būtų galima organizuoti siekiant didinti sąmoningą supratimą apie įvairias negalias.
- ♦ Bendradarbiaujant su neįgaliųjų organizacijomis būtų galima organizuoti įvairias kampanijas, skirtas vaikams įveikti stigmatizuotą požiūrį ir plėtoti integracinius metodus. Pavyzdžiui, Pasaulinei Dauno sindromo dienai skirtos akcijos metu mokiniai gali mūvėti įvairių spalvų ir raštų kojines, užsiimti įvairiais rankdarbiais: piešti, spalvinti, iškirpti ar net numegzti įvairias kojines.
- ♦ Mokiniai gali dalyvauti žmonių su negalia centrų veikloje. Vaikai gali surengti savo koncertą, pavyzdžiui, dainuoti, šokti, vaidinti, skaityti poeziją ir pan.
- ♦ Vaikai gali būti įtraukiami į įvairias žmonių su negalia emancipavimo veiklas. Pavyzdžiui, apsilankyti integruotame teatre, kuriame vaidina skirtingų individualių poreikių turintys žmonės. Aktoriai mėgėjai dalyvauja spektaklyje, kuriame gali atsiskleisti kaip individai, pasijusti reikšmingi ir įsitraukę į visuomenę.
- ♦ Rekomenduojama organizuoti įvairias sąmoningumą skatinančias socialines kampanijas ir festivalius, kitus renginius, atkreipiančius dėmesį į pagarbą, toleranciją, teisingumą ir individualius poreikius. Pavyzdžiui, mokiniai gali dalyvauti kasmet organizuojamame Klaipėdos universiteto ir Lietuvos jūrų muziejaus (Lietuva) festivalyje „Aš neabejingas, o Tu?“. Tai geras sąmoningumo didinimo pavyzdys, kai vaikai kviečiami pažinti individualius poreikius specialiai šiam festivaliui įrengtose laikinosiose laboratorijose, kuriose susipažįstama su regos, klausos negalia, juoslėmis, sensorine integracija, funkciniais apribojimais ir kt.

- Rekomenduojama mokinius įtraukti į įvairias savanorystės veiklas ūkiuose, muziejuose, gyvūnų, pvz., žirgų, delfinų, šunų, terapijos paslaugų asmenims su negalia organizacijose, kur jie padėtų atlikti kasdienes priežiūros veiklas. Taip pat rekomenduojama mokiniams prisijungti prie savanorystės grupių, tokių kaip socialinių įgūdžių ugdymo grupės vaikams, turintiems autizmo sutrikimą. Tokiu atveju vaikai gali įgyti vertingos patirties, pasiūlyti savo pagalbą ir palaikymą bendraujant, plėsti savo gebėjimus.
- Šiandien jau suprantama, kad reikia sukurti kuo palankesnes sąlygas neįgaliam ir specialiųjų poreikių turinčiam vaikui augti ir vystytis. Būtina jį auginti ir auklėti. Tuomet vaikas galės sėkmingai socializuotis visuomenėje ir į ją integruotis. Socialinė integracija yra šiandienos siekiamybė ir tikslas. [37]

[37] Valančiutė L. (2010). Vaiky su negalia integracija bendrojo lavinimo mokykloje. Magistro baigiamasis darbas. Mykolo Riomerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://vb.mruni.eu/object/elaba:1994188/1994188.pdf>

IŠVADOS

- ♦ BUSTA projektas buvo orientuotas į demokratinių įgūdžių ugdymą ir moksleivių įtraukimą į bendradarbiavimą su terapiniais gyvūnais. Šiame projekte nesiekėme atskirti tipinės raidos vaikus nuo specialiųjų poreikių turinčių vaikų. Todėl demokratinės įžvalgos ir atvirumas buvo labai prasmingi. Pats projektas įtraukė visus vaikus vienodai atsižvelgiant į kiekvieno dalyvio individualius poreikius. Projektu buvo pasiekti numatyti tikslai plėsti, ugdyti ir lavinti projekto veikloje dalyvaujančių vaikų demokratinius įgūdžius.
- ♦ Daugelis mokslinių tyrimų įrodė, kad gyvūnai yra labai svarbūs vaikams ir jų raidai įvairiais socialiniais ir psichologiniais aspektais. Taip pat pagrįsta, kad praktikos, įtraukiančios gyvūnus į mokyklos gyvenimą, turi tiek pat daug naudos, kiek ir įvairių terapinių užsiėmimų vaikams su negalia terapinis poveikis.
- ♦ Gyvūnai leidžia vaikams jausti besąlygišką meilę ir padeda stiprinti jų pasitikėjimą. Dažnai gyvūnai nuramina, jie bendrauja žemu, tačiau saugiu socialinio pažinimo lygmeniu, todėl yra lengvai suprantami bet kokio amžiaus ar raidos raidos ypatybių vaikų.
- ♦ Projekte dalyvavo įvairių rūšių gyvūnai: delfinai, žirgai ir šunys. Dėl to dalyvaujantys vaikai turėjo galimybę patirti skirtingus bendravimo ir mokymo modelius, susidurti su įvairiais iššūkiais, išbandyti įvairias veiklas. Dauguma šiame projekte dalyvavusių vaikų teigė, kad visi gyvūnai tiesiog dovanoja jiems meilę ir prieraišumą, jie manė, kad gyvūnai gali jausti jų nuotaikas, kad vaikai gali „kalbėtis“ su gyvūnais, daryti įvairius dalykus, kad gyvūnai yra protingi ir galima atpažinti jų bendravimo bruožus. Taip pat jie visi akcentavo, kad gyvūnai yra gyvi partneriai, kurie yra labai svarbūs ir su jais turi būti elgiamasi empatiškai ir išreiškiant pasitikėjimą. Jie pastebėjo, kad gyvūnai gerai komunikuoja be žodžių, tačiau atrodo, kad jie atpažįsta, ar vaikai kalba, yra atviri siūlomai neverbalinei sąveikai, pavyzdžiui, glaustymuisi, apkabinimui, glostymui ir pan.

- Šiame projekte siūlomos edukacinės veiklos su gyvūnais ir kita veikla, pagrįsta žmonių, turinčių individualių poreikių, supratimu, turėjo įtakos vaikų įgyjamai gyvenimiškai patirčiai kritinio mąstymo, problemų sprendimo įgūdžių ir socialinių įgūdžių srityse. Šiame leidinyje pabrėžiama, kad pedagogams būtina atsižvelgti į patirtimi grįstą mokymąsi. Mokytojų, terapiją teikiančių organizacijų ir vaikų pasakojimų rinkimas atskleidė, kad siūlomos terapinių gyvūnų dresiravimo veiklos ir kitos edukacinės veiklos, teikiamos atvirų, demokratine filosofija grindžiamų mokyklų, ugdė vaikų asmenines, socialines ir mokymosi mokytis kompetencijas, pilietiškumą, kultūrinį sąmoningumą bei saviraiškos ir daugiakalbystės kompetencijas. Stebėdami ir rūpindamiesi gyvūnais, vaikai pažino ir plėtojo suvokimą apie juos supantį pasaulį. Jie įgijo daug patirties įvairių gyvūnų atpažinimo, jų gyvenimo ciklą, dresūros metodų, mitybos įpročių srityse, jautrumo jiems, ir tai paskatino juos domėtis gamtos pasauliu ir vertinti visas gyvybės formas žemėje.